

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΕΛΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ. — Τὸ χειρόγραφον τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου καὶ νέαι αὐτοῦ ἀναγνώσεις, ὑπὸ *Νίκου Α. Βέη (Bees)*.*

Ἡ παράλιος πολίχνη τῆς Παρνασίδος, τὸ εὐάνδρον, ἔνδοξον καὶ εὐγενικὸν Γαλαξειδίη¹, ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἐπιστήμην τὸν Κωνσταντῖνον Ν. Σάθα², τὸν χαλκέντερον καὶ βιβλιολάθαν ἱστοριοδίφην (1848 - 12 Μαΐου 1914). Τὸ τεράστιον ἔργον τοῦ Κ. Ν. Σάθα εἶναι προῖον ἀγνοῦ καὶ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐθελουσίας παραδειγματικῆς. Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ παρέσχον ἀνυπολόγιστον ὄθησιν εἰς τὰς Βυζαντιακὰς καὶ Νεοελληνικὰς σπουδὰς. Κατὰ τὴν ἀπερίφραστον γνώμην τοῦ Φερδινάνδου Γρηγοροβίου³ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν μεσαιωνικὴν καὶ νεωτέραν ἱστορίαν καὶ γραμματολογίαν ἐρευναι τοῦ Κ. Ν. Σάθα « καθιστάνουσιν αὐτὸν τὸν σημερινὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἐθνικῆς ἱστοριογραφίας τῶν Ἑλλήνων ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ἐξασφαλίζουν εἰς αὐτὸν εἰς ἀεὶ τιμητικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐρευνητῶν ».

Ἄρχεται ἡ ἱστοριοδιφικὴ σταδιοδρομία τοῦ Κ. Ν. Σάθα διὰ τοῦ λεγομένου Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου· τοῦτο ἀνευρέθη μεσοῦντος τοῦ Μαρτίου τοῦ 1864, κατὰ τὰς διεξαχθείσας τότε ἰδιωτικὰς ἀνασκαφὰς ἐν τῇ ἀμέσῳ περιοχῇ τῆς παλαιᾶς μονῆς τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ⁴, ἡ ὁποία ἔχει ἰδρυθῆ ἐπὶ πλαγίᾳς λόφου, ὑπερκειμένον τοῦ Γαλαξειδίου. Ἐξεδόθη δὲ τὸ περὶ οὗ λόγος Χρονικὸν τὸ πρῶτον τὸ 1865 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κ. Ν. Σάθα⁵, προτάξαντος διεξοδικὴν εἰσαγωγὴν, διαλευκαίνουσαν σημαντικῶς τὴν καθ' ὅλου ἱστορίαν τῆς Στερεᾶς.

* Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 17 Ἰουνίου 1944.

¹ Τὸ τοπωνύμιον ἀρχῆθεν θὰ ἐλέγετο κατὰ γενικὴν τοῦ Γαλαξειδίη. Προῆλθε δὲ τοπωνύμιον ἐξ οἰκογενειακοῦ ἐπωνύμου. Πρβλ. καὶ τὰ συγγενικά: *Λαδοξύδης, Μουστοξύδης, Μελιχαλάς, Ζυμογαλάς = Ζυμογαλάς* (ζύμη + γάλα). Ἴδὲ *K. Amantos, Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen* (διδασκορικὴ διατριβή), ἐν Μονάχῳ 1903, σελ. 70.

² Νεκρολογία τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ *Σ. Π. Λάμπρου* ἐν τῷ «Νέῳ Ἑλληνομνημονίῳ» αὐτοῦ, τόμ. ΙΒ' (1915) σελ. 248 κ. ἐ. — Περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνύμου τοῦ Κωνσταντῖνου Ν. Σάθα (ἄλλως καὶ *Τζαθοπούλου*) πρβλ. τὸ ἐπιστολιμαῖον σημειώμά μου ἐν τῷ «Πρωϊνῷ Τύπῳ» τῆς 15 Αὐγ. 1942. Κατὰ τὸν ἱατρὸν ὅμως κ. Ἡλίαν Μακρῆν ὁ πολὺς ἱστοριοδίφης «οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔχει συγγενικὴν ἢ ἄλλην συνωνυμικὴν ἔστω σχέσιν μετὰ τοὺς ἐκ Γαλαξειδίου ἐπίσης τὸ ὄνομα *Τζάθας* ἢ *Τζιάθας* ἢ *Τζαθοπούλους* φέροντας».

³ *F. Gregorovius, Geschichte der Stadt Athen im Mittelalter*. Ἔκδ. Γ'. Stuttgart, 1889, σελ. XVI κέ. (= Ἑλληνικὴ διασκευή τοῦ ἔργου ὑπὸ *Σ. Π. Λάμπρου*, ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1904, σελ. 57 κ. ἐ.)

⁴ Περὶ τῆς μονῆς ταύτης πρβλ. *Γ. Λαμπάκη* ἐν τῷ Γ' Δελτίῳ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐν Ἀθήναις 1903, σελ. 64 - 70. Τὴν αὐτὴν μονὴν ἐπεσκέφθημεν χάριν ἐρευνῶν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1938.

⁵ «Χρονικὸν ἀνεκδοτὸν Γαλαξειδίου, ἡ ἱστορία Ἀμφίσσης, Ναυπάκτου, Γαλαξειδίου, Λοιδορικίου καὶ τῶν περιχώρων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μετὰ προλεγόμενων καὶ ἄλλων ἱστορικῶν σημειώσεων, νῦν πρῶτον ἐκδίδοντος *Κωνσταντῖνου Ν. Σάθα*, φοιτητοῦ τῆς ἱατρικῆς. Ἐν ᾧ προσήρηται πραγματεία καὶ πίναξ ἀνεκδότων νομισμάτων τοῦ Μεσαίονος... Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰω. Κασσανδρέως καὶ Σα^ς. — 1865» κρισεῖς τῆς πρώτης ταύτης ἐκδόσεως: α') ὑπὸ *Ἐπαμ. Σταματιάδου*, ἐν τῷ περιοδικῷ «Χρυσ-

Τὸ δεύτερον ἐξεδόθη τὸ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου τῷ 1914 δαπάνῃ τοῦ «Συνδέσμου Γαλαξειδιωτῶν» καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ φιλοπάτριδος καὶ φιλόστορος ἱατροῦ κ. Ἡλίας Μακρῆ¹. Τρίτην ἔκδοσιν² τοῦ αὐτοῦ Χρονικοῦ μετ' εἰσαγωγῆς καὶ διεξοδικῶν ὑπομνημάτων παρεσκεύασεν ὁ ἐκλεκτὸς καὶ παραγωγικὸς μαθητὴς μου κ. Γ. Βαλέτας.

σαλίδι», τόμ. Γ' (1865) σελ. 68-70 («τὸ... ὕφος αὐτοῦ [=τοῦ χρονικοῦ] εἶναι τὸ τῆς τότε ἐποχῆς, σόλοικον μὲν καὶ μιζοβάραρον, ἀλλ' ἔχον καὶ ἰδιάζοντά τινα χάριτος χαρακτῆρα»)-β') ὑπὸ Παναγ. Ἀραβαντινοῦ, ἐν τῇ «Πανδώρα», τόμ. 17' (1865/6) σελ. 11-13 (Θεωρεῖ τὸ χρονικὸν «ὡς σπουδαῖον κειμήλιον ἱστορικόν, διότι μεταξύ διαφόρων λεκτικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐλαττωμάτων καὶ ὑπερβολῶν, δι' ὧν τὸ ἀπῆμβλυνεν ἀτυχῶς ὁ συντάκτης του ὡς ἀμαθῆς καὶ ἀγράμματος ἐρασιστῆς εὐρίσκομεν καὶ ἀξιόλογα ἱστορικὰ γεγονότα παρ' αὐτοῦ μόνον μνημονευόμενα, καὶ δι' αὐτοῦ ὑποστηρίζονται καὶ συμπληροῦνται ἕτερα ἅμα ἀμφίβολα καὶ συγκεχυμένα πρὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως γινόμενα»). Ἀμφότεροι οἱ προμνημονευθέντες ἱστοριοδίφαι καὶ δὴ ὁ Παναγ. Ἀραβαντινός, διορθώνουσιν ἱστορικὰ λάθη τοῦ χρονικοῦ καὶ τοῦ πρώτου ἐκδότου αὐτοῦ.

¹ Ἀνατύπωσις ἐπιμελείᾳ Συνδέσμου Γαλαξειδιωτῶν. «Χρονικὸν ἀνεκδοτὸν Γαλαξειδίου, ἢ ἱστορία Ἀμφίσσης, Ναυπάκτου, Γαλαξειδίου, Λοιδορικοῦ καὶ τῶν περιχώρων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μετὰ προλεγομένων καὶ ἄλλων ἱστορικῶν σημειώσεων Κωνσταντίνου Ν. Σάθα, ἐν ᾧ προσήρηται πραγματεία καὶ πίναξ ἀνεκδότην νομισμάτων τοῦ Μεσαίωτος 1865. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δημητρίου Μ. Δελῆ 1—ὁδὸς Μιλτιάδου—1 1914». Διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Γαλαξειδίου σημαντικὸν εἶναι χωρίον ἀποσπάσματος τοῦ Κυριακοῦ τοῦ Ἀγκονίτου, καθ' ὃ ὁ Κωνσταντῖνος Ἰωάννου Καντακουζηνὸς κατὰ τὸ 1448 «ἐκ τῶν Δωριέων πάλαι καὶ Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν πόλεων, μίαν μὲν μεσόγειον εἶλε Ἀυδαορικίαν λεγομένην, ἑτέραν δὲ παράλιαν Εὐανθίαν [= Οἰάνθη] πρὶν, νῦν δὲ ὑπ' αὐτοῦ Κατακουζηνόπουλον ὀνομασθήσαν, τείχεσι (sic) καὶ φρουρίοις ἀνεκαίνησεν ὡς διαπρεπέστατα» βλ. *R. Sabbadini*, «Ciriaco d'Ancona e la sua descrizione autografa del Peloponneso trasmessa da Leonardo Botta. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ τόμου «Nel III Centenario della Biblioteca Ambrosiana MDCIX - 8 Dicembre - MCMIX. — Miscellanea Ceriani. Raccolta di scritti originali per onorare la memoria di *Mr Antonio Maria Ceriani* Prefetto della Biblioteca Ambrosiana, ... Milano 1910», σελ. 230-232 (πρβλ. καὶ *O. Miller-S. Π. Λάμπρον*, Ἱστορίαν τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἀθήναις 1909-1910, τόμ. Β', σελ. 125-134. Ἐκ τῆς νεωτέρας σχετικῆς πρὸς τὴν ναυτικὴν πολίχην βιβλιογραφίας ἄς μνημονευθῶσι καὶ ἐνταῦθα: «Γαλαξειδιώτικα καράβια, σχέδια καὶ τὰ ἱστορικά τους ὅπως τὰ ἐσύναξε καὶ τὰ ἐσχέδιασε ὁ ζωγράφος *Σπύρος Βασιλείου*, ἀπὸ τὸ Γαλαξειδί. [Ἐν Ἀθήναις] Κασταλία 1934». *Εὔας Βλάμη*, Γαλαξειδί ἢ μοῖρα μᾶς ναυτικῆς πολιτείας. *Εὐλογαφίης Σπύρου Βασιλείου*. Ἀθήνα 1947».

² [Ὁ τίτλος τῆς Γ' ταύτης ἐκδόσεως κατὰ τὴν προμετωπίδα αὐτῆς ἔχει ὡς ἐξῆς: «Χρονικὸ τοῦ Γαλαξειδιοῦ δημοτικὸ ἱστορήμα τοῦ 1704 γραμμένο ἀπὸ τὸν Ἱερομόναχο *Εὐθύμιον Πενταγιώτη*. Λογοτεχνικὴ ἀποκατάστασις *Γ. Βαλέτα*. Ἀθήνα Ἐκδοτικὴ Ἑταιρία ἸΚΑΡΟΣ, 1944». Σελ. ἠριθμημέναι 243, σχῆμα μικρὸν 8^{ον}. Τὸ κείμενον τοῦ χρονικοῦ περιλαμβάνει τὰς σελ. 99-146 τοῦ κομποῦ βιβλίου. Σελ. [7]-13: «Προλόγισμα». Σελ. [15]-96: «Εἰσαγωγικὸ Κατατόπισμα». Σελ. [147-155]: «Κατάγραμμο *Δημήτρη Χαριτόπουλου* (ἓνα ἀπόσπασμα πού παρᾶπτεσε)... Ἑπτὰ Ἀλωναρίου 1708 Εἰς χωρίο Ζακύνθου Καταστάρει». Σελ. 157-216: «Σημειώσεις κριτικῆς καὶ γλωσσικῆς». Σελ. 217: «Πορίσματα». Σελ. 218-219: «Βιβλιογραφία». Σελ. 221-234: «Πίνακες (Σελ. 223-224:) «Χρονολογικὸς δείκτης». Σελ. 225-227: «Πίνακας ἱστορικῶν-τοπογραφικῶν». Σελ. 229-234: «Γλωσσάρι». Σελ. 235-239: «Ἐπίλογος». Σελ. 241: «Περιοχόμενα». Σελ. 243: «Τυπογραφικὰ λάθη». Ἐπὶ τοῦ χρωματιστοῦ ἐξωφύλλου ἡ χρονολογία τοῦ ἱστορήματος τίθεται ὀρθῶς εἰς τὸ ἔτος 1703 (ἀντὶ: 1704, ὅπερ

Τὸ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου εἶναι δημῶδες κείμενον ἀνεπιτηδεύτου χάριτος καὶ ζωηρότητος¹ ἢ σημασία αὐτοῦ εἶναι οὐχὶ μόνον ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ γλωσσικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λαογραφικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς ἐπόψεως. Θὰ ἡμεθα εὐτυχεῖς, ἂν εἴχομεν ἀνάλογα δημῶδη χρονικὰ ἐξ ὅλων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων.

Ἡ ἔρευνα μέχρι τοῦδε ἐχρησιμοποίησε καταλλήλως τὸ «Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου»² ὁ Κάρολος Ἡορφ συνέστησε τὴν μετὰ μεγάλης προσοχῆς³ χρησιμοποίησιν τοῦ Χρονικοῦ ντουτοῦ. Ἡ ταπεινότης μου ἀπέδειξεν⁴ — ὡς πιστεύει — ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου ἀναφέρεται εἰς ἐπιδρομὴν τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, συμβᾶσαν κατὰ τὰ ἔτη 924-927 ὑπὸ τὸν τζάρον Συμεὸν (οὐχὶ τῷ 981 ἢ 996 ὡς ἠθέλεε ὁ μακαρίτης Κ. Ν. Σάθας)⁵. Καθ' ὅλου δὲ τὸ αὐτὸ χρονικὸν περιλαμβάνει γεγονότα ἀπὸ τοῦ Ι' - τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ὁ ἱερομόναχος Εὐθύμιος⁶ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι συντάκτης τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου — ὡς ὁ Κάρολος Ἡορφ ἀνέγραψεν⁷ — ἀλλὰ μόνον γράφεὺς τοῦ μικροῦ κώδικος, τοῦ ἀνευρεθέντος — κατὰ τὰ προειρημένα⁸ — τῷ 1864 καὶ μετὰ ἐν περίπτῳ ἔτος ὑπὸ τοῦ Κων. Σάθα τὸ πρῶτον ἐκδοθέντος.

Διὰ πρωτοκόλλου ἀπὸ 5 Νοεμβρίου 1864 εἶχον βεβαιώσει τὴν ὑπαρξιν τοῦ πρό τινος τότε ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ ἀνευρεθέντος μικροῦ κώδικος,

κατὰ παραδρομὴν κεῖται ἐπὶ τῆς προμετωπίδος). Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Βαλέτα γενομένη ἔκδοσις τοῦ περι οὗ ὁ λόγος χρονικοῦ εἶναι κατὰ σειρὰν ἢ Γ', οὐχὶ ἢ Δ' — ὡς ἐγράφη ἐν τῇ Γ' ἐκδόσει (σελ. 159, 161, πρβλ. καὶ σελ. 243) — ἐπὶ τῇ βάσει σφαλερᾶς πληροφορίας, καθ' ἣν δῆθεν τὸ αὐτὸ χρονικὸν ἐξεδόθη καὶ τῷ 1928. Ὁ κ. Γ. Βαλέτας συμπεριέλαβεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδεδομένην «Ἀνθολογίαν τῆς δημοτικῆς πεζογραφίας», τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1947, σελ. 259-261 (βλ. καὶ σελ. 592) καὶ μικρὸν τμήμα τοῦ Χρονικοῦ Γαλαξειδίου (= σελ. 137-142 τῆς Γ' ἐκδ.). Προσθήκη κατὰ τὴν διόρθωσιν].

¹ Πρβλ. Νίκων Α. Βέρον (*Bees*), «Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν τζάρον Συμεὸν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας», Ἐν τοῖς «Ἑλληνικοῖς», τόμ. Α' (1928) σελ. 350 κ.ἐξ., ἰδίᾳ σελ. 352. (Ἡ διατριβή μου αὕτη μετεφράσθη καὶ βουλγαριστὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ *V. Beševliev*, βλ. «Byzantinische Zeitschrift», τόμ. ΛΒ', 1932, σελ. 436).

² Ἰδὲ τὴν ἀμέσως κατωτέρω ὑποσημείωσιν.

³ «Erst mit den Kreuzfahrern wird auch hier mehr Licht: doch auch da ist die Chronik nur mit höchster Vorsicht zu benutzen», — *C. Hopf*, «Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit», ἐν τῇ «Allgemeine Encyclopädie... hrgs von *J. S. Ersch-G. Gruber*», τόμ. ΠΕ', σελ. 135, ὑποσημ. 62 (πρβλ. καὶ σελ. 70). Ἐπίσης πρβλ. καὶ τὰ ἐπὶ τῶν δημοσιεύσεων τοῦ *K. Hopf* ἐρειδόμενα ἱστορικὰ ἔργα τοῦ *G. Hertzberg*, τοῦ *F. Gregorovius*, τοῦ Ἀντωνίου *Rubiò y Lluch*, τοῦ *Σ. Π. Λάμπρου*, τοῦ *William Miller* καὶ ἄλλων ἡμετέρων καὶ ξένων, ὅσα ἐγράφησαν, χρησιμοποιουμένου τοῦ περι οὗ λόγος χρονικοῦ. Ὁ δὲ *Σ. Π. Λάμπρος* ἔγραψε τὸ ἐκ πέντε πράξεων ἀποτελούμενον δράμα: «Ὁ τελευταῖος κόμης τῶν Σαλώνων», ἀρυσθεὶς τὴν πρὸς τοῦτο ὕλην ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου. Τὸ προμνημονευθὲν δράμα ἐπληρέθη ἐν τῷ Βουτσιναιῷ Ἀγῶνι τοῦ 1870, ἐξεδόθη δ' ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ «Ἰλισσοῦ».

⁴ Πρβλ. τὴν ἀνωτέρω, ὑποσημ. 1, ἀναφερομένην πραγματείαν, σελ. 352 κ. ἐ.

⁵ Πρβλ. *K. Hopf*, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 135, ὑποσημ. 62.

⁶ Πρβλ. κατωτέρω, σελ. 354.

⁷ Ἐνθ' ἀνωτέρω (βλ. σελ. 349, ὑποσημ. 3) σελ. 70.

⁸ Σελ. 347.

ἐν ᾧ περιέχεται τὸ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου, ἄνδρες ἐγκύρου γνώμης: Ὁ Σοφοκλῆς Κ. Οἰκονόμου, ὁ Στέφανος Κουμανούδης καὶ ὁ Ἰωάννης Σακκελιών¹.

Κατὰ τὸ 1926 ἐντολῇ τῆς Συγκλήτου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὁ Πρόεδρος τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀκαδημίας κ. Κ. Ἀμαντος καὶ ἡ ταπεινότης μου ἐξετάσαμεν μέγα μέρος τῶν καταλοίπων τοῦ μακαρίτου Κ. Ν. Σάθα², ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν δὲν εὑρομεν τὸν μικρὸν κώδικα τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου. Ἐπληροφορήθη ἰσχυρῶς ὅτι ὁ λανθάνων μικρὸς, ἀλλὰ πολῦτιμος κώδιξ ἐναπέκειτο ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τούτοις ἠκούοντο ψόφοι καὶ λαλήματα κακοβούλων ἀνθρώπων, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κ. Ν. Σάθα τὸ πρῶτον κοινοποιηθεὶς καὶ ὑπ' ἀνδρῶν ἐγκύρων³ πιστοποιηθεὶς μικρὸς κώδιξ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου εἶναι δῆθεν ἀνύπαρκτος. Ἀλλὰ πράγματι τὸ πολῦτιμον χειρόγραφον εὑρίσκειτο εἰς χεῖρας τῶν δεσποινίδων Βλασοπούλων - Σάθα, θυγατέρων ἀδελφῆς τοῦ ἱστοριοδίδου⁴.

Ὁ ἱατρὸς Ἡλίας Μακρῆς πρὸ τριῶν περιπτῶν ἐτῶν ἐμελέτησεν ἐκ νέου ἐπισταμένως τὸν μικρὸν κώδικα τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου καὶ διὰ τῆς ἀνακωνώσεώς του, τὴν ὁποίαν ὑποβάλλω εἰς τὴν ἡμετέραν Ἀκαδημίαν, εὐθαρσῶς καταπολεμεῖ τοὺς κακοβούλους ἀρνούμενους τὴν ὑπαρξίν τοῦ πολυτίμου χειρογράφου. Πρὸς ἀποστόμωσιν δὲ τῶν ἀσεβούντων πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Κωνσταν-

¹ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου, ἔκδ. Α', σελ. η', ἔκδ. Β', σελ. η'. « Πιστοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑπογεγεγραμμένοι, ὅτι ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας ἐπέδειξεν ἡμῖν χειρόγραφον βιβλιδάριον σχήματος 8ου μικροῦ, συγκείμενον ἐξ εἴκοσι φύλλων χάρτου βαμβακίνου, ὃν τὸ πρῶτον καὶ τὰ δύο τελευταῖα εἰσὶν ἄγραφα, ἔχον δ' ἐπικάλυμμα ἐκ περγαμνῆς, καὶ ἐπιγραφόμενον οὕτως: *Ἱστορία Γαλαξειδίου, εὐγαλμένη ἀπὸ παλαιὰ χειρόγραφα, μεμβράνια, σιζύλια, καὶ χρυσόβουλλα ἀθηνεϊκά, ὅπου εἶναι καὶ εὑρίσκονται εἰς τὸ βασιλικὸν μοναστήρι τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ χρισμένον παρὰ τοῦ ποτὲ ἀθθέντη καὶ δεσπότη Κυρ Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, οὗ αἰωνία ἡ μνήμη. Διὰ χεῖρας Εὐθυμίου Ἱερομονάχου. Ἔτος αηγ', μῆνας Μαρτίου. Φέρει δὲ ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν λύμην ἐμφαίνουσαν, ὅτι ἠπῆρχε πρὸ χρόνων κεκαλυμμένον ὑπὸ τὴν γῆν.*

² Ἀθήνησι τῇ 5 Νοεμβρίου 1864.

Σ. Κ. Οἰκονόμου. Στέφανος Α. Κουμανούδης. Ι. Σακκελιών».

³ Τὸ σχετικὸν ἔγγραφο τῆς Πρυτανείας (ἀριθ. ^{Πρωτ. 9945}/_{Δεξ. 2012}) λέγει: « Πρὸς τὸν καθηγητὴν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Κύριον Ν. Βέην. Γνωρίζομεν Ὑμῖν ὅτι ἡ Παν. Σύγκλητος ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 17 Μαρτίου ἐ. ἔ. λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πρύτανιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Ἀμάντου περὶ τῶν καταλειφθέντων χειρογράφων Κωνστ. Σάθα, ἀποφάσισεν ὅπως παρακαλέσῃ Ὑμᾶς τε καὶ τὸν ὑμέτερον συνάδελφον κ. Κ. Ἀμαντον, ἵνα συμβάλῃτε διὰ τῆς Ὑμετέρας γνώμης πρὸς διαφώτισιν τῆς Παν. Συγκλήτου προβαίνοντες εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς χήρας Σάθα περὶ τοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἤθελεν ἀπαιτήσῃ ἡ ἀγορὰ τῶν καταλοίπων Σάθα, ἐξετάζοντες ταῦτα ἐπιμελῶς πρὸς διάκρισιν τῶν τυχόν ἐξ αὐτῶν ἐκδεδομένων ἀπὸ τῶν ἀνεκδότων, τοῦτο δὲ δίχως νὰ ἀναλάβῃ ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης ὑποχρέωσιν τινα ἐκ τῶν προτέρων τὸ Πανεπιστήμιον.— Ὄθεν παρακαλοῦμεν Ὑμᾶς, κύριε Συνάδελφε, ὅπως συνεννοηθῆτε μετὰ τοῦ κ. Ἀμάντου, διὰ τὰ περαιτέρω. Ὁ Πρύτανις Σ. Μενάρδος ».

⁴ Πρβλ. σελ. 349 κ.ε., καὶ ἀνωτέρω, ὑπόσημ. 1.

⁵ Κατ' ἀνακωνώσιν τῆς δεσπ. Κατίνης Βλασοπούλου - Σάθα ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Σάθα ὑπῆρξεν ἡ θεματοφύλαξ τοῦ πολυτίμου χειρογράφου, μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ἡ κόρη τῆς Κονδύλα (σύζυγος τοῦ Κωνσταντίνου Βλασοπούλου), μεθ' ὃ ἡ δεσπ. Κατίνα Βλασοπούλου Σάθα μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς Εὐθυμίας.

τίνου Ν. Σάθα ὁ ἱατρὸς κ. Ἡλίας Μακρῆς παρουσιάζει δι' ἐμοῦ ἐνώπιον τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας αὐτὸν τοῦτον τὸν μικρὸν κώδικα, τὸν περιέχοντα τὸ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου, ὅπως ἐξετασθῆ ὑπὸ παντὸς Θωμᾶ. Πρὸς τούτοις ὁ ἱατρὸς κ. Ἡλίας Μακρῆς προσφέρει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν φωτογραφικὴν ταινίαν τοῦ μικροῦ κώδικος, πανομοιότυπον τοῦ σταχώματος αὐτοῦ καὶ ἀντίτυπον τῆς β' ἐκδόσεως τοῦ Χρονικοῦ. Ἡ δὲ ζωγράφος καθηγήτρια δεσποινὶς Εὐθυμία Βλασοπούλου - Σάθα δηλοῖ, ὅτι θέλει προσφέρει εἰκόνα τοῦ ἱστοριοδίφου θείου της, ὅπως ἀναρτηθῆ εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ ἰδρύματος τούτου.

Ὁ ἦδη ἀνωτέρω κατ' ἐπανάληψιν μνημονευθεὶς μικρὸς κώδιξ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου εἶναι μοναδικός· μέχρι τοῦδε δὲν γνωρίζομεν ἄλλον κώδικα, περιέχοντα τὸ χρονικὸν τοῦτο. Ὁ μακαρίτης Κ. Ν. Σάθας¹ περιέγραψε δι' ὀλίγων τὸν μοναδικὸν κώδικα τοῦ αὐτοῦ Χρονικοῦ. Ἀποτελεῖται οὗτος ἐξ εἴκοσι φύλλων χάρτου ψευδοβομβυκίνου. Αἱ διαστάσεις τῶν φύλλων εἶναι ὡς ἔγγιστα: $0,105 \times 0,15$. Τὰ φύλλα $1^{\alpha-\beta}$, 2^{β} , 18^{β} , $19^{\alpha-\beta}$, 20^{α} παρέμειναν τελείως ἄγραφα· ἐν φ. 20^{β} μεταγενέστεραι χεῖρες ἔγραψαν ἀσήμαντά τινα. Ἐπεκαλύπτετο ὁ μικρὸς κώδιξ τοῦτο μὲν δι' ἐπικαλύμματος ἐκ χάρτου ναστοῦ, τοῦτο δὲ διὰ περγαμινῆς, ἥδη πρὸ πολλοῦ ἐφθαρμένης, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κώδικος. Τοῦ χαρτοῦ ἐπικαλύμματος τὸ πρὸς τὸ τέλος τοῦ κώδικος ἄλλοτέ ποτε ὑπάρχον μέρος ἐξέπεσε πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων².

Ὁ ἱερομόναχος Εὐθύμιος, διὰ χειρὸς τοῦ ὁποίου ἐγράφη ὁ περὶ οὗ λόγος κώδιξ³, εἶναι λίαν ἀνορθόγραφος. Σπανίως ὁ αὐτὸς ἱερομόναχος ἐπιτέμνει τὰ λεγόμενα *ἱερά ὀνόματα*, τὰ δὲ βραχυγραφικὰ σημεῖα μεταχειρίζεται συνήθως ὅλως αὐθαίρετως παρὰ τοὺς παλαιογραφικοὺς κανόνας.

Ὑπὸ τῆς νοτιῆς ἢ γραφῆ τοῦ κώδικος ἔχει καταστῆ πολλαχοῦ λίαν ἀμυδρά. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κώδιξ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ χῶματα, διὰ τοῦτο καὶ κατέστη σχεδὸν πανταχοῦ ρυπαρός.

Ἐν φ. 2^{α} κεῖται ἡ ἐπὶ μέρος λίαν ἀμυδρά ἐπιγραφὴ τοῦ κειμένου ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

« IC   ✂   XP . . .
 $\begin{array}{c} \Upsilon \\ | \\ \text{---} \\ | \\ \Lambda \end{array}$

(ὁ σταυρὸς ἐν μέσῳ δύο ἀγγέλων)

Εἰσορεία Γαλαξηδεῖδ ἐφγαλμένη ἀπὸ παλεὰ χερσόγραφα μεμβράνια σιζιλίεια
κ(αι) *χρησόβδλα* ἀφθεντικά, ὁπὸν εθρισκοντε *κ(αι)* εἶνε

κ(αι) *σόζοντε* εἰς τό(ν) βασιλικον *Μονασήρη* τῆ *Σωτιρος*

Χριστῆ *χιτισμένο* παρὰ *Τῆ* πότῃ ἀφθεντει *κ(αι)* δεσποτέι

Κῆρ *Μιχαήλ* τῆ *Κομνίνῃ*, ῆ (;) *εονία* ἡ *μνημη*

Ἀμην

¹ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου, ἔκδ. Α', σελ. ε' κ.ε., ἔκδ. Β', σελ. ε' κ.ε. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω, σελ. 350, ὑποσημ. 1.

² Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 350, ὑποσημ. 1.   ³ Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 349.

Διὰ χειρός Εὐθιμηίδος Γερομονάχου σπανῶς (;) ἔτος ἀπγ. μινί μαρτίδ πέντε (;)
Κύριε δόξα σύ κ(αί) νεῖν (;) κ(α)ί ἀεί κ(αί) εἰς τ(οὺς)
αἰόνας τ(όν) αἰονόν. Ἀμην¹.

(Μεθ' ὃ ἔπονται δυσξύμβλητά τινα μεταγενεστέρας προφανῶς χειρός).

Αἱ ἀρχοτέλειαι τῶν γεγραμμένων φύλλων τοῦ κώδικος ἔχουσιν ὡς ἑξῆς²:

Φ. 3α ἀρχή: IC + X¹ P · Τὸν (= 192, στ. 2 πρβλ. καὶ κατωτέρω σελ. 353) —
τέλος: ἐπερά ἐπερά (= 193, στ. 17).

Φ. 3β ἀρχή: σασι (= 193, στ. 17) — τέλος: σκάλα νὰ τό (= 194, στ. 27).

Φ. 4α ἀρχή: νὰ τὸ ἐξεκρεμάσει (= 194, 28) — τέλος: βράχους (= 196, στ. 9).

Φ. 4β ἀρχή: βαθιῶς (= 196, στ. 10) — τέλος: ὅσος εὐρίκασει (= 197, στ. 22).

Φ. 5α ἀρχή: εὐρίκασι πῶ βασιτάξασει (= 197, 22 - 23) — τέλος: σπίλεα κ(αί)
ἀγρια (= 198, στ. 27).

Φ. 5β ἀρχή: ἀγρια ὀρδμάνια (= 198, στ. 27) — τέλος: τ(όν) ἐπαδακάλεσε (= 199,
στ. 28).

Φ. 6α ἀρχή: ἐπαρακάλεσε νὰ (= 199 - 200, στ. 28 - 1) — τέλος: νᾶρθηκα. Σε-
κεινδς (;) (= 200, στ. 26, 28).

Φ. 6β ἀρχή: Σεκείνδς (= 200, 28) — τέλος: διᾶτι ἦτανε πάντα δομαίνει
(= 202, στ. 4).

Φ. 7α ἀρχή: πάντα δομένοις ζ(ήν) (= 202, στ. 4) — τέλος: κ(αί) ἔχοντας (= 203,
στ. 3 - 4).

Φ. 7β ἀρχή: κ(αί) ἔχοντας ζή (= 203, στ. 3 - 4) — τέλος: ἐσκοτοθι (203,
στ. 23 - 24).

Φ. 8α ἀρχή: κασει πολί (= 203, στ. 24) — τέλος: φουδάτα ἄνθρωπος (= 204,
στ. 18).

Φ. 9α ἀρχή: Ἄνθρωποι ἀμέριτη (= 204, στ. 18 - 19) — τέλος: κδρσά (= 205,
στ. 16).

Φ. 9β ἀρχή: ρους κ(αί) ἐρχάμενη (= 205, στ. 16) — τέλος: νὰ ἔρθς (= 206,
στ. 16).

Φ. 9γ ἀρχή: σι νὰ τ(οὺς; τ(όν; = τῶν;) (= 206, στ. 16) — τέλος: Σεργῶνη,
δσάν (= 207, στ. 15).

Φ. 10α ἀρχή: νὰ λέμε (= 207, στ. 15) — τέλος: Τουρκῶν (;) (= 208, στ. 11).

Φ. 10β ἀρχή: κ(αί) νὰ ἐπάρδνε (;) (= 208, στ. 11 - 12) — τέλος: λιδορικότες
γελόν (= 209, στ. 6).

Φ. 11α ἀρχή: ντας τοὺς ἐπαραγγεῖλοι (= 209, στ. 7) — τέλος: Καβάσιλα
(= 210, στ. 4).

Φ. 11β ἀρχή: πῶ ἦτανε (= 210, στ. 4) — τέλος: κ(αί) πολὰ χριμα (= 210, στ. 27).

Φ. 12α ἀρχή: τα δέν ἔχτισε (= 210, στ. 27) — τέλος: ἕζερα πέρονον (= 211,
στ. 21).

¹ Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 350, ὑποσημ. 1.

² Ὁ πρῶτος ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμὸς δηλοῖ τὰς σελίδας τῆς Α' ἐκδόσεως τοῦ Χρο-
νικοῦ ὑπὸ Κ. Ν. Σάθ. α. Μία κάθετος γραμμὴ: | = ἀρχὴ νέου στίχου. Δύο κάθετοι γραμμαί:
|| = ἀρχὴ νέου φύλλου. Τὰ κύρια ὀνόματα κεφαλαιογραφοῦνται συνήθως ὑπ' ἐμοῦ.

Φ. 12β ἀρχή: *τας ἢ (;) Τθρομο* (= 211, στ. 21 - 22) — τέλος: *ἦ νὰ ξεσκλᾶ* (= 212, στ. 17 - 18).

Φ. 13α ἀρχή: *βοθ'εμαί κ(αι)* (= 212, στ. 18) — τέλος: *ἐγελάσαι* (= 213, στ. 17).

Φ. 13β ἀρχή: *κ(αι) βοῆθια* (= 213, στ. 17) — τέλος: *ἔνα, ἔνα* (= 214, 10).

Φ. 14α ἀρχή: *κ(αι) τ(ούς)* (= 214, στ. 10) — τέλος: *κελιά τδς* (= 215, στ. 5).

Φ. 14β ἀρχή: *κ(αι) ἴζερα* (= 216, στ. 5) — τέλος: *στέρνει ἀπὸ* (= 216, στ. 1).

Φ. 15α ἀρχή: *κρυσάριο* (= 216, στ. 1) — τέλος: *π' θαρένοντας* (= 216, στ. 23).

Φ. 15β ἀρχή: *ς(όν) ὄροκο* (= 216, στ. 23 - 24) — τέλος: *νὰ γλίσει* (= 217, στ. 18).

Φ. 16α ἀρχή: *γιατί* (= 217, στ. 18) — τέλος: *γιά νὰ προσκινίση (;)* (= 218, στ. 16).

Φ. 16β ἀρχή: *τ' ἄγια* (= 218, στ. 16) — τέλος: *κδρσάρδς.* (= 219, στ. 10 - 11).

Φ. 17α ἀρχή: *Ἔςοντας* (= 219, στ. 12) — τέλος: *Γαλαξειδιότες (;)* (= 220, στ. 3).

Φ. 17β ἀρχή: *ακ'σ'οντας* (= 220, στ. 3) — τέλος: *φανερ'ομένος* (= 220, στ. 27).

Φ. 18α ἀρχή: *τ(όν) βράδν* (= 220, στ. 27) — τέλος: *Αμῆν* — (= 221, στ. 21).

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1944 εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀντιβάλω τὸν μοναδικὸν κώδικα τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου πρὸς τὴν πρώτην ἐκδοσιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ν. Σάθα. Ἡ δὲ ἀντιβολή μου ἀπέδειξε τὰς ἐξῆς ἀναγνώσεις, ἀναφερομένας κατὰ κανόνα, μετὰ τινων ἐξαιρέσεων, οὐχὶ εἰς τὰ γραπτά, ἀλλ' εἰς τὰ ἀκουστά¹ τοῦ χειρογράφου:

Σελ. 192 ἄρχεται οὐχὶ διὰ τῆς χρονολογίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ μονογράμματος (πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 352 ἐν σχέσει πρὸς τὸ Φ. 3α).

Σελ. 192, στ. 2: *Κονσαντιν⁸ τ⁸ Ρομάν⁸* 3: *ἀγδιδόπί,* στ. 3 - 4: *Μποδῆγρο,* 6 - 7: *τ(όν) Σάλονα²,* στ. 8: *ἐπιδρασι,* στ. 12: *ἐπίκασει,* στ. 14: *Μωρεάν (;),* 14 - 15: *τ(ες;) μεριές,* στ. 17: *Πανάγιᾶ,*

¹ Πρβλ. *J. Schmitti, Über phonetische und graphische Erscheinungen im Vulgärgriechischen, ἐν Λειψίᾳ 1898. K. Krumbacher, Ein vulgärgriechischer Weiberspiegel, ἐν Μονάχῳ, 1905, σελ. 364 κ. ἐ., 375.*

² Ὁ ἀρσενικὸς τύπος: ὁ Σάλονας (= Ἄμφισσα) ἀπαντᾷ ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χρονικῷ πολλάκις: βλ. καὶ κατωτέρω, σελ. 354 κ.ἐ.: Σελ. 193, στ. 11, 15. Σελ. 196, στ. 5. Σελ. 206, στ. 23. Σελ. 207, στ. 6 - 7, 14, 16, 20. Σελ. 208, στ. 12. Σελ. 210, στ. 6, 9, 17 - 18. Ὅτι τὸ τοπωνύμιον Σάλονα(ς) εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ «Αὐλὸν» ὑπέδειξα καὶ ἐγώ, βλ. *Nikos A. Bees (Βέης), Beiträge zur kirchlichen Geographie Griechenlands im Mittelalter (= «Oriens Christianus», περίοδος Β', τόμ. Δ', 1915, σελ. 241).* Ὁ μακαρίτης *K. Ν. Σάθας* (Χρον. Γαλαξ., ἔκδ. Α', σελ. 64, πρβλ. καὶ 91, 97) ποιεῖται μνεῖαν τῆς Ἄμφισσης: «ἔκτοτε Σάλονα ὀνομασθείσης, ὡς ἀνηκούσης εἰς τὸν ῥῆγα τῆς Σαλονίκης» «καὶ αὐτὴ ἢ Θεσσαλονίκη, ἐξ ἧς τὸ ὄνομα τῶν Σαλόνων, *Solum* καὶ *Selum* ἀπαντᾷται». Τὴν γνώμην τοῦ μακαρίτου *K. Ν. Σάθα mutatis mutandis* παρεδέχθησαν καὶ ἄλλοι, μάλιστα δὲ ὁ *Σπ. Π. Λάμπρος* («Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. Κ', 1915 - 1916, σελ. 367). Ἀπαντᾷ καὶ ἐν Αἰγίνῃ χωρίον: οἱ Σάλονας, πρβλ. *Ἄ. Κεραμόπουλον, ἐν τῇ «Ἐπετηρίδι Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. ΙΑ' (1935) σελ. 282, Κ. Ἀμαντον, ἐν*

Σελ. 193, στ. 11: *τ(όν) Σάλονα*, στ. 15: *τ(όν) Σάλονα*, στ. 18 - 19: *ξεπ'λερδ-
νόντας*, στ. 21: *χρ(ό)τιένοντας*, στ. 23: *καταπάνδ(;)*

Σελ. 194, στ. 5: *ἐξόσιηκε*, στ. 8: *ἐμπένοντας*, στ. 11: *κατάπάνδ ὄλδ*, στ. 12: *ἔιζακίστικε (;)*, στ. 14 - 15: *χρυσόβδλον. ἐμπένοντας*, στ. 22: *ἴσάν ἄρνιά*, στ. 26: *καντίλει*, στ. 29: *καντήλι*, στ. 30: *σάν*

Σελ. 195, στ. 10: *ἐξολόθραυρε*, στ. 13: *λογκι*, στ. 21: *ἐξολοθρευρε*, στ. 23: *ἐντιμένει*

Σελ. 196, στ. 4: *μάλαμα*, στ. 5: *Σάλονας*, στ. 21: *χρόνια*, κΙ (= 21 ;)¹, στ. 23: *ἐκδρσέφουσει*

Σελ. 197, στ. 19: *Φραγγίας*, στ. 19 - 20: *ἐκουρσέψασι (;)*, στ. 20 - 21: *τ(ήν) Βιουρνίτζα... τ(ήν) Βωσιτζα*, στ. 22 - 23: *βασάξασει*, στ. 27: *ἀφθέντη*

Σελ. 198, στ. 3: *ἀφθέντις*, στ. 7: *Λιδορικη²*, στ. 8: *ἀφθέντις (;) κύρ (;)*, στ. 13: *ἵπανδρέυθικε (τό: δ φαίνεται, ὅτι ἐγράφη κατὰ διόρθωσιν τοῦ προγεγραμμένου: τ)*, στ. 14: *ἀγιοτάτη*, στ. 16: *[ἄλλη;] λίαν ἀφανές*, στ. 17: *τᾶ*, στ. 19: *[ἔδιωξε;] λίαν ἀφανές*, στ. 24: *[απολύ;] λίαν ἀφανές*.

Σελ. 199, στ. 1: *συντροφιᾶ*, στ. 4: *ἄντζα*, στ. 5: *μεσάνιχτᾶ*, στ. 8: *ἄφτᾶ, λὸγῖᾶ*; στ. 16: *παγένεις*, στ. 16 - 17: *ἄρχονητηκῶ (;)*, στ. 22: *μάγῃσᾶ*, στ. 23: *ἀπά-
νδ(;) μδιζδρομένη*

τοῖς «Ἑλληνικοῖς» τόμ. ΙΑ' (1938) σελ. 210 - 212. Ἐν Κύπρῳ ἀπαντῶσι: *Σάλονα* καὶ *Σάλονα* (ἔθεν καὶ *Ἀγώργης ὁ Σαλωνίτης* βλ. «Κυπριακὰ Γράμματα», τόμ. Α' [1934 - 1935], σελ. 234). Ἐκ τῶν Κυπριακῶν τοπωνυμῶν ὀρμώμενος ὁ μακαρίτης συνάδελφος *Σίμος Μενάρδος* («Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου», ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Ἀθηνᾶς», τόμ. ΙΗ' [1905], σελ. 369, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Η' [1931], σελ. 338 - 341) ἠρμήνευσε τὰ «Σάλονα» τῆς Παρνασίδος = *ἐσάλονα* (ἔσω ἀλώνια). Βλ. ἐν τούτοις ὅσα ἀναφορικῶς πρὸς τὸ *Σάλονας* ἔγραψεν ὁ Δ. Ι. Γεωργακᾶς («Ἀθηνᾶ», τόμ. ΜΖ' [1937], σελ. 257 - 9) ἐρμηνεύσας τὸ τοπωνύμιον: *ἔσω + ἄλωνα*. Ἄς μνημονευσθῆ, ὅτι ὁ Π. Ἀραβαντινὸς (Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1857, σελ. 146) ἠρμήνευσε τὰ *Σάλονα* = *Εἰσάλονα*· προσθέτει δὲ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (αὐτόθι), ὅτι ἡ πόλις τῶν Σαλώνων τῆς Παρνασίδος «τιμωμένη ἄλλοτε καὶ δι' ἐπισκοπῆς, προσαγορευομένης *Σάλονος καὶ Ἀδλῶνος*, ὑπέκειτο τῷ Ἀθηνῶν», τοῦθ' ὅπερ εἶναι κατὰ τοῦτο ἀληθές, ὅτι καὶ αἱ δύο αὗται ἐπισκοπαὶ ἀνήκον ἄλλοτε ποτε εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀθηνῶν, οὐδέποτε δὲ συνηνώθησαν εἰς μίαν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ὑπὸ τὴν διπλὴν προσωνομίαν *Σάλονος καὶ Ἀδλῶνος* (περὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ τούτου τοπωνυμίου βλ. *Nikos A. Bees [Βέην]*, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 241 - 242).

¹ Περὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ: ΚΙ = 21 βλ. καὶ «Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher», τόμ. Η' (1929/1930) σελ. 39 - 40.

² Περὶ τοῦ τοπωνυμικοῦ *Λιδορίκι* βλ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Τοπωνυμικὰ παράδοξα. Ἐν Ἀθήναις 1920, σελ. 14 - 18. Ἐν ἐκκλησιαστικοῖς ἐγγράφοις ἐνίοτε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τοπωνυμικὸν ἀπαντᾷ ὑπὸ τοὺς τύπους: *Λεωδορίκι* (παρετυμολογικῶς πρὸς τὸ: *λέων*). *Λοιδωρίκι(ον)* (παρετυμολογικῶς πρὸς τὸ: *λοιδωρῶ*) κλ.. Ἀβάσιμος ἐλέγχεται ἢ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου *Γιάννη Βλαχογιάννη* προταθεῖσα ἐτυμολογία, καθ' ἣν τὸ *Λιδορίκι* πρέπει νὰ σχετισθῆ πρὸς τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον: *Λουνιερέκας* (πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, Τουρκοκρατομένη Ἑλλάς, ἐν Ἀθήναις 1869, σελ. 405 - 406. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἔκδ. Ε', ἐν Ἀθήναις 1925, τόμ. Ε', μέρος Β', σελ. 188, «Νέα Ἐστία», τόμ. ΛΕ', 1944, σελ. 480 - 481, 601, τόμ. ΛΖ', 1944, σελ. 711 - 713, 768). Ἡ ἀρχαιότης μνεῖα τοῦ τοπωνυμικοῦ *Λιδορίκι*, ἐφ' ὅσον ἡ ταπεινότης μου γνωρίζει, κεῖται παρὰ Ἀρέθα, τῷ πάνυ, πρβλ. Σ. Β. Κουγέαν, Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας, ἐν Ἀθήναις 1913, σελ. 60.

Σελ. 200, στ. 3: ἐκτελεσθῶν, στ. 4: διατάγματα τῶ σᾶν κἀλὸς χριστιανός ἀπὸ (,) *φυγῆς μετάνηα λέγοντας* (;) *κ(αί) ἀκρ'οντας*, στ. 13: *Χριστῶ ἔχοντας* *σο νᾶ τῶ τ(ήν) παρδοίαν τοῦ Χριστῶ πῶ*, στ. 15: ἀπάνδ, στ. 21: *καντίλια*

Σελ. 201, στ. 22: ζ' (= στές; στίς;)

Σελ. 202, στ. 1: κάμοντας, στ. 4: διᾶτι (ἐκ διορθώσεως τοῦ προγεγραμμένου: *γᾶτι*), στ. 14: ἔφτασαι (; τό: τ βέβαιον).

Σελ. 203, στ. 10: Βάοιλει^α, στ. 19: ἀντριότερα, στ. 22: θάρο, *επιᾶσικε*, στ. 25: ἔξαναπιᾶσικε

Σελ. 204, στ. 12: *Λιδορικότες*, στ. 13: *ἐκαταδέχθηκεν*(;), στ. 14-15: *ἐχαθί-κασει* (;), στ. 20: *τ(ήν) γᾶκει*

Σελ. 205, στ. 10: *Ταραγονάτες* (;), στ. 19: *ὀλίγον* (;), στ. 20: *δσ'λεψη* (;), στ. 23: *ἐσκορπιστήκασι* (;)

Σελ. 206, στ. 16: *να τ* (= τοὺς; τὸν = τῶν;), *ἐπάραδόσει* (;), στ. 23: *ἐρχάμενοι*, τ'. *Σάλωνα*

Σελ. 207, στ. 6-7: ζ^α (= στόν) *Σάλωνα*, στ. 14: ζ^β (= στόν) *Σάλωνα*, στ. 16: ζ^γ (= στόν) *Σάλωνα*, στ. 20: ζ^δ (= στόν) *Σάλωνα*

Σελ. 208, στ. 12: *τ(όν) Σάλωνα*, *ξεγοράσασει*, στ. 18: *Πεντελεήμονα* (;), στ. 21: *μήγδς* (;), στ. 22-23: *ἐμισέφασι*, στ. 24: *Λιδορικότες*, στ. 25: *ἀκρ'οσι*, στ. 26: *Λιδορικότες*, στ. 28: τ' (= τό), στ. 29: *Λιδορικότες*

Σελ. 209, στ. 4: *λιδορικότες*, στ. 6: *λιδορικότες*, στ. 11: *σιχορεμένος*, στ. 12: *λιδορικοτες*, στ. 20: *ζδρπαδες*, στ. 22-23: *λιδορικότες*, στ. 28: *ἐμπδ'σι*, στ. 29: *μισέφουσι* (;), *φεργοντας*, στ. 31: *μπδγδρτι*

Σελ. 210, στ. 1: *λιδορικότες*, στ. 6: *ζ(όν) Σάλωνα*, στ. 7: *σιφονίες*, στ. 9: *ζ(όν) Σάλωνα*, στ. 15: ἀπὸ (τόν), στ. 17-18: *ζ(όν) Σάλωνα*, στ. 28: *Χρόνια*, *ζ(όν)*, στ. 29: *ἐπέθανε* (τὸ ἐν ἀρχῇ: ἐ ἐκ διορθώσεως τοῦ ἀρχῆθεν γεγραμμένου: α).

Σελ. 211, στ. 9-10: *Ἰζαρμπέι*, στ. 11: *τ(όν) κανάλιο τ(όν)*, στ. 12: *π' μετόχι*, στ. 15: *ἐφκίασε*, στ. 16: *Ἰζαρμπέις*, στ. 18-19: *αφβ!* [= 1502, οὐχί: *αυπ!* (1480)], *Γενάρης κθ' >* (ἀνευ ἀριθμοῦ: 29), *ζ(όν)*, στ. 20: *κ(αί) τ(όν)*, *κ(αί) τ(όν)*, στ. 23: ἀπὸ *τ(όν)*, *παγένει ζ(όν)*, στ. 24: *Ἰζαρμπέις*, *ζ(όν)*

Σελ. 212, στ. 2: *ἐπό*, στ. 5: *ὄυλος*, 13-14: *Λιδορικότες*, στ. 15: *κρυφα ζ(τόν)*, στ. 17: *λέοντας*, στ. 20: *ἐβάλανε ᾶλοι*, στ. 21: *φοβερδ'ς*, *ᾶρκδς* [... (ἀδιάγνωστα γράμματα)], στ. 22: *κερος* (;)

Σελ. 213, στ. 5: *ζ(όν)*, στ. 7: *Λιδορικότες*, στ. 21: *τὸ μπεῖ*, *ἔλθδνε ζ(όν)*, στ. 22: *εἶπδσι*, *ζ(όν)*, *τὸ ποσ*, στ. 23: *κ(αί) τ'*, στ. 26: *λιδορικότες*, στ. 27: *ζ(όν)*, στ. 28: *ὀλπίζοντας*, στ. 30: *μέ τ' Βιτριωιζότες*

Σελ. 214, στ. 1: *λιδορικότες*, *ζ(όν)*, στ. 11: *μπδτρδ'μη*, στ. 12: *σπαθια τ(όν)*, *δουλδς*, στ. 15: *τ' σίδερα*, στ. 17: *πὸ τ'*, στ. 22: *Γαλαξειδοιοτες* (καὶ μετὰ τὴν λέξιν αὐτὴν διαγεγραμμένα τὰ γράμματα: *με*), στ. 23: *Αγίαθημιότες ἕνας Καλοπετριζί-της*, *δέκα*, στ. 24: *Κισελίτες*, στ. 24-25: *Λιδορικότες*, στ. 25: *ᾶλοι*, στ. 28: *αφπδ* (τό: *φ* ἔχει ὑπὸ μεταγενεστέρως χειρὸς γραφῆ ἢ ἀνανεωθῆ διὰ ζωηροτάτου μέλανος).

Σελ. 215, στ. 6: *τρεγίρο, ἐτότες*, στ. 10: *τ' ἴπε*, στ. 12: *διαφθεντέβει*, στ. 13-14: *πισο ζ' (;)*, στ. 14: *χορίο*, στ. 15-16: *τ' εγγάρδιοσε*, στ. 17: *τ' χορία*, στ. 18: *Πέντε-Ύορνια*, στ. 23: *Τδρκο πδ'*, στ. 28: *ζ' πέλαγο*

Σελ. 216, στ. 1: *ζέρονει ἀπό||κρισάριο*, στ. 2: *ζ'*, στ. 3: *τ(όν)*, στ. 6: *ζ'*, *τ'* στ. 10: *Ντουρατζμπέις* (χωρίς:—), στ. 13: *διάστεμα*, στ. 13-14: *χροσιμιάς*, στ. 15: *Θοδορί Μπαρμπαδιμο*, στ. 16-17: *ζ(όν) πηράτο τ'*, στ. 20: *χίθικε*, *Θοδορή*, στ. 21: *Θοδωρής*, στ. 28: *τούτα (;) τὰ, τ'*

Σελ. 217, στ. 3: *ζ(όν)*, στ. 5: *ζ(όν)*, *ζ(όν)*, στ. 9: *τ(όν) πδρνό όσο τ(όν) δελινό*, στ. 10: *ζ(όν)*, στ. 11: *τ(όν)*, *καγονιόνε*, στ. 16-17: *ζ' μ'τρα*, στ. 23: *δς π*, στ. 24: *τ'*

Σελ. 218, στ. 1: *λαβομένος όλονένα*, στ. 2: *λέοντας*, στ. 9: *τ', εϊόσο*, στ. 15: *παγένει*, στ. 17: *ἐκαταδέχικε*, στ. 28: *άντρες*, στ. 30: *τ(όν) ασ'κέξη*

Σελ. 219, στ. 3: *άντρες*, στ. 4: *κ(αι) βελάζασει*, στ. 15: *τ(όν) μακελίό*, στ. 19: *Παλιογαλάξειδο*, στ. 29: *τίποτες (;)*

Σελ. 220, στ. 4: *κατά τ(όν)*, στ. 9: *|||||νδργιο* (δηλαδή τό: και ἔχει ἀφανισθῆ ἐκ σιάγματος μελάνης), στ. 12: *ἐπέσασει σι(ήν)*, στ. 14: *τ(όν)*, στ. 17: *θάμα*, στ. 17-18: *ἐφκαρισόντες (;)*, στ. 25: *σαράντα*, στ. 26: *ζ(όν)*

Σελ. 221, στ. 5: *μένα, ζ''*.

Ἡ ἀντιβολή μου τοῦ χειρογράφου τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου ἐπετεύχθη μετὰ σχετικὸν ἐμφανισμὸν τῶν ἐξιτήλων αὐτοῦ χωρίων διὰ τῆς τελεσφόρου μεθόδου, τὴν ὁποίαν προέτεινε καὶ ἐφήρμοσεν ὁ σεβαστὸς συναδελφός κ. Κωνσταντῖνος Δ. Ζέγγελης¹.

Κατὰ μέγα μέρος ὁ ἐκ νέου ἐμφανισμὸς τῶν ἐξιτήλων χωρίων τοῦ χειρογράφου ὑπῆρξεν ἔργον τοῦ φίλου χημικοῦ κ. Ε. Στάθη, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἐντεῦθεν ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου.

Κατόπιν δὲ τῆς μελέτης καὶ ἀντιβολῆς τοῦ μοναδικοῦ χειρογράφου θέλω σὺν Θεῷ ἐπιχειρήσει νέαν *κριτικὴν* ἔκδοσιν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Γαλαξειδίου.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.— Δημητρίου Νικολάου τοῦ Δαρβάρεως Ἀφιέρωμα εἰς Ρήγαν Βελεστινλὴν-Φεραῖον μετ' αὐτογράφων σημειωμάτων τοῦ Πρωτομάρτυρος, ὑπὸ *Νίκου Α. Βέη (Bees)*.*

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων κατέχει² ἀντίτυπον βιβλίου, ἔχοντος τὸν ἐξῆς τίτλον:

« Α'ΛΗΘΗ Σ Ο'ΔΟ Σ | ΕΙ'Σ | ΤΗ'Ν Ε'ΥΔΑΙΜΟΝΙ'ΑΝ | Η'ΨΟΙ | ΛΟ'ΓΟΙ

¹ « Πυρῆνες κρυσταλλώσεως » ἐν τοῖς « Πρακτικοῖς » τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας, τόμ. Γ' (1928 σελ. 392-393).

* Ἀνεκoinώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 17 Ἰουνίου 1944.

² Ὑπὸ ἐπίσημα κατατάξεως: ΙΔ 4 ΝΑΛ.

ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΟΙ ΤΡΕΙΣ | ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΧΑΙΡΩΝΕΨΩΣ | Περί Ἀνατρο-
φῆς τῶν Τέκνων | ἸΣΟΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟΥ ΡΗΤΟΡΟΣ | Περί Χρηστοθείας τῶν
Νέων | ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΙΚΟΥ | Περί Οἰκονομίας. | Μετὰ δύο
Κεφαλαίων ἐκ τῶν τσ' Ἀριστοτέλδς | Ἡθικῶν περὶ τῶν καθηκόντων | τσ' Ἀνδρο-
γύνδ. | Μεταφρασθέντες | εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπλῶς ἐραν Διάλεκτον | διὰ κοινὴν ὠφέ-
λειαν | ὑπὸ | Δημητρίδ Νικολάδ τσ' Δαρβάρεωσ. | Καὶ ἐκδοθέντες | δαπάνη τσ' τι-
μιωτάτδ Ἀυταδέλφδ αὐτδσ' | Ἰωάννδ Νικολάδ | τσ' Δαρβάρεωσ. | Ε'Ν ΒΙΕ'ΝΝΗ
ΤΗΣ | Α'ΟΥΣΤΡΙΑΣ. Ε'ν τῇ Ἑλληνικῇ Τυπογραφίᾳ Γεωργίδ Βενδότῃ | 1796.»

Ἀποτελεῖται τὸ βιβλίον ἐκ 262 σελίδων 8ου μικροῦ· ἐξ αὐτῶν αἱ πρῶται 26
καὶ αἱ τελευταῖαι 22 παρέμειναν ἀναρίθμητοι. Ἔχει δὲ τὸ βιβλίον σταχυοθῆ κομ-
ψῶς· ἀποτελεῖται δὲ ἡ στάχσις ἐκ πινακίδων ἐκ χάρτου ναστοῦ, ἐπικεκαλυμμένων
διὰ ξανθῆς βύρσης· ἐπὶ δὲ τῆς ῥάχσεωσ ὑπάρχουσιν ἔντυπα ἐπίχρυσα κοσμήματα
καὶ ἡ ἐπιγραφή: « ΑΛ. Ο'ΔΟ'Σ | ΕΙ'Σ ΤΗ'Ν | Ε'ΥΔΑΙΜ.(ονίαν) ».

Ἀπέναντι τῆς προμετωπίδωσ τοῦ βιβλίου ὑπάρχει λιθογράφημα, οὗ πανο-
μοίωτον βλέπεισ ἐν σελ. 371.

Ἐπὶ τῆσ ὀπισθίας ὄψεωσ τῆσ προμετωπίδωσ ἀναγινώσκομεν τὰ ἐξῆσ:

« Οὐ μικρὸν διαφέρει τὸ οὕτωσ ἢ οὕτωσ εὐθὺσ ἐκ νέων ἐ-
θίξεσθαι, ἀλλὰ ἀάμπολυ· μάλλον δὲ τὸ πάν.

Ἄριστοτ. Νικομ. Βιβλ. Β' Κεφ. Α' ».

Ἐν σ. [5 - 6] κεῖται προσφώνησισ τοῦ Δημητρίου Νικολάου Δαρβάρεωσ πρὸσ
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, τὴν ὁποίαν μεταγράφομεν ἐνταῦθα:

« ΦΙΛΑΤΑΤΕ ΜΟΙ Α'ΔΕΛΦΕ '

Γ'Ω'Α'ΝΝΗ! ¹

Πρὸ πολλοῦ μὲν ἔτρεφον μεγάλον πόθον εἰς τὴν καρδίαν μου νὰ δεῖξω παρῶσῃα μικρὸν
τι τεκμήριον τῆσ πρὸσ Σε ἀγάπησ μου, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθην μέχρι τῆσ σήμερον νὰ πληρῶσω
τῆσ ψυχῆσ μου τὴν ἔφεσιν. Νῦν δ' ἐκπληρῶ τὸ πάλαι μοι ποθοῦμενον, καὶ σοὶ προσφέρω
τοῦτο τὸ παρ' ἐμοῦ μεταφρασθὲν Ἡθικὸν Βιβλίάριον, σημεῖον τοῦ ἐγκαρδίου μου πρὸσ Σε
φίλτρου. Δὲν ἀμφιβάλλω πάντωσ, ὅτι θέλεις δεχθῆ μετὰ χαρᾶσ τοῦτόν μου τὸν κόπον, οὐχὶ
μόνον διὰ τοῦτο, ὅτι ὑπεραγαπᾶσ τοιαῦτα Ἡθικὰ Βιβλία ἠξευρώντασ, ὅτι οὐκ ὀλίγον συντε-
λλοῦσιν εἰς τὴν προκοπὴν καὶ τελειότητα, καὶ ἀκολούθωσ εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τοῦ Ἀν-
θρώπου, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἠθέλησα νὰ ἦναι τοῦτο τὸ Βιβλίον καὶ τοῖσ μεθ' ἡμᾶσ ἀνεξάλειπτον
Υπόμνημα τῆσ πρὸσ ἀλλήλουσ μασ ἀδελφικῆσ ἀγάπησ καὶ τιμῆσ. Κύριωσ ὁ Θεὸσ διαφυλάττει
Σε ἐν ἄκρᾳ ὑγείᾳ, καὶ διηνεκεὶ εὐημερίᾳ διὰ βίου παντόσ! Ε'γὼ δὲ μέχρι τελευταίᾳσ μου ἀνα-
ποῆσ μένω.

Ε'ν Βιέννῃ τῆσ Α'ουσρίας

τῇ 20. Μαΐου 1796.

τῆσ ἀδελφικῆσ ἀγάπησ

ὄλωσ ἐξηρημένωσ

Δημήτριωσ ὁ Α'δελφὸσ σου.»

¹ Διατηρῶ ἀπὸ τῆσ λέξεωσ ταύτησ καὶ ἐξῆσ τυπογραφικᾶσ τινασ ἰδιορρυθμίᾳ τοῦ Βιεν-
ναίου ἐντύπου.

Μεθ' ὃ (σελ. [7 - 23]) προσφωνήσις « Τοῖς ἐντευξομένοις | χαιρέιν ! ». Ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων :

« Γδὲ προσφέρω Ὑμῖν, Φίλτατοι Ἀναγνώσαι! τρεῖς Λόγους Συμβουλευτικῶς ἐκ τῆς Ἑλληνίδος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπλουζέραν Διάλεκτον ὑπ' ἐμῶ μεταφρασμένδς, Πλδτάρχδ τδ Χαιρωνέως περὶ Ἀνατροφῆς τῶν Τέκνων Ἰσοκράτδς τδ Ρ'ήτορος περὶ Χρησθηθείας τῶν Νέων καὶ Ξενοφῶντος τδ Σωκρατικῶ περὶ Οἰκονομίας, οὔτινες εἰσιν ἐπωφελέσατοι καὶ ἀναγκαῖότατοι τοῖς πᾶσιν . . . »

Τελευτᾷ δὲ ἡ προσφωνήσις διὰ τῶν λέξεων :

« . . . ἂν ἡ ὠφέλεια καὶ ἡ τέρψις συσαινδοι τὰ εἰς φῶς ἐκδιδόμενα βιβλία, τῶτο τὸ Ἡ'θικὸν Βιβλίον τὰ ἔχει ἀναμφιβόλως καὶ τὰ δῶω' ἐπειδὴ καὶ ὠφελεῖ καὶ τέρπει. Ο'θεν δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ὅλοι οἱ Ο'μογενεῖς θέλδοι τὸ δεχθῆ εὐμενῶς, καὶ φιλοφρόνως, καὶ θέλδοι μοι εὐχαρισῆσαι διὰ τὸν κόπον τῆς Μεταφράσεως, ὅστις εὐχομαι νὰ ἦναι καὶ τῶτο τὸ Ἡ'θικὸν Βιβλίον εἰς ὠφέλειαν πάντων τῶν μετιόντων αὐτό.

Ἐν Βιέννῃ τῆς Α'δςρίας
τῆ 20. Μαΐου 1796.

Ο' Μεταφραστής. »

Ἐκ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος προσφωνήσεως « τοῖς ἐντευξομένοις » ἀποσπῶ χαρακτηριστικὰ τινὰ χωρία, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αὐτὰ ἀναφέρονται πολλακίς εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἡμετέρου Γένους κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Σελ. [8 - 9] : « Τὰ δὲ κινήσαντά με αἷτια εἰς τὴν Μετάφρασιν τούτων τῶν Ἡ'θικῶν Λόγων εἶναι ταῦτα μάλιστα τὰ δῶω. Α'. ἡ μεγάλη ἀμέλεια τῶν πολλῶν Πατέρων, ὅπου ἔχουσι διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων ταν' ἐπειδὴ αὐτοί, διὰ νὰ ἔχωσιν οἱ υἱοὶ ταν πολὺν πλοῦτον, παντοίῳ τρόπῳ προσπαθοῦσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ γένωσιν ἐκεῖνοι καλοὶ καὶ προκομμένοι παντάπασιν ἀμελοῦσι, καὶ κάμνουσιν ἀπαράλλακτα, ὡς ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, με ἐκεῖνους ὅπου θρέφουσιν ἄλογα, οὔτινες δὲν παιδεύουσιν αὐτὰ νὰ ἦναι πειθῆνια καὶ χρήσιμα εἰς αὐτούς, ἀλλὰ τοῖς διδοῦσι μόνον πολλὴν τροφὴν διὰ νὰ παχαίνωσι καὶ νὰ κλοτζῶσι' καὶ οὕτως ἔχουσι παχέα μὲν ἄλογα, ἀλλὰ παντελῶς ἄχρηστα εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν. Τὸ ἴδιον σφάλμα || βλέπομεν νὰ κάμνωσι οἱ Πατέρες, οὔτινες θησαυρίζουσι πολλαὰ χρήματα καὶ κτήματα διὰ τὰ τέκνα τῶν, περὶ δὲ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν, διὰ νὰ προκόπτωσιν εἰς τὴν σοφίαν καὶ ἀρετὴν, οὐδενποσῶς φροντίζουσι καὶ οὕτως ἔχουσι πλούσια μὲν τέκνα, ἀλλὰ παντάπασιν ἄχρηστα εἰς κάθε καλὸν ἔργον, καὶ ἀνωφελῆ τῷ κοινῷ βίῳ' καὶ τὰ μὲν πολλαὰ χρήματα καὶ κτήματα πάντως ἔσσονται τίμια, οἱ δὲ ἔχοντες αὐτὰ μάταιοι, ἀχρεῖοι καὶ ἐξουθενημένοι παρὰ τοῖς φρονίμοις, ὅπου ἔπρεπε πᾶν τούναντιον οἱ Κτήτορες νὰ ἦναι πολὺ τιμώτεροι ἀπὸ τὰ κτήματα. Ἄθλιον οὖν καὶ τρισάθλιον κληρονόμον ἀφίνει ὀπίσω του, ὅστις ἄφησε τὸν υἱὸν του ἀμαθῆ καὶ ἀπαιδευτον' μακάριον δὲ πάλιν καὶ τρισμακάριον ἀφίνει τὸν υἱὸν του, ὅστις τὸν ἄφησε σοφὸν καὶ πεπαιδευμένον μετὰ τὸν θάνατόν του' διότι καὶ ὀλίγα ἂν τῷ ἀφήσῃ, πολλαὰ τῷ ἀφήσεν' ἐπειδὴ τῷ Φρονίμῳ καὶ ὀλίγος πλοῦτος ἔξαρκεῖ, τῷ δὲ Α'φρονι καὶ ἀπαιδεύτῳ οὐδὲν βοηθεῖ, καὶ ἂν ἔχη τοῦ Κροίσου τὰ τάλαντα' διότι ὁ πλοῦτος δὲν μετρεῖται κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην καὶ προαίρεσιν τοῦ Κεκτημένου».

Σελ. [10 - 11] : « Β'! Ἡ' μεγάλη Πολυτέλεια ὅπου κυριεῖει σήμερον εἰς τὸ γένος μας, ἦτις ἀφ' οὗ διήλθε διὰ πάσης σχεδὸν ἡλικίας καὶ τάξεως, πολλὰς φαμιλίας ἠφάνισε, καὶ καθ' ἐκάστην φοβερίζει καὶ ἄλλας ν' ἀφανίσῃ' διότι τὰ ὀλίγα εἰσοδήματα, ὅπου ἔχουσιν ἀπὸ τὰ ἐπιτηδεύματα ὅπου μετέρχονται, δὲν ἀντισκῶννοοσί ποτε τὰ ὑπέρογκα καὶ ὑπέρμετρα ἔξοδα ὅπου κάμνουσιν. Α'ντὴ ἡ φθοροποιὰ λύμη βοηθουμένη ἀπὸ πολλαὰ παραδείγματα τῶν Μεγάλων, καὶ ἀναρῶπιζομένη ἀπὸ τὰ θέλητρα τῆς Σαρκὸς ἀυξάνει ἀκόμη περισσότερον εἰς τὰς Νέους, οὔτινες δὲν θέλουσι πλέον νὰ κοπιᾶζωσιν, οὔτε νὰ οἰκονομῶσιν, ἀλλὰ νὰ ῥαθυμῶσι καὶ νὰ

ξεφαντώνωσιν' ἐπειδὴ τῶρα ὅλοι σχεδὸν οἱ Νέοι πιστεύουσιν, ὅτι δὲν ἐγεννήθησαν εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν ἀσπασίαν καὶ τὴν ἐργάζονται ὡς λογικὰ ζῶντα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσπασίαν καὶ τὴν ἀκολουθῶσι τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ὡσάν τὰ κτήνη. Ὅθεν στοχαζόμενος πολλάκις ἔνθεν μὲν τὴν τσοαύτην ἀμέλειαν καὶ ραθυμίαν τῶν Νέων, ἔνθεν δὲ τὴν πολλὴν τρυφὴν καὶ ἀσπασίαν αὐτῶν, ἀπορῶ ποῦ ἔχει τὴν κατανήτην τελευταίον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἂν δὲν θέλει φέρει αὐτὸ τέλειον ἀφανισμόν εἰς τὸ γένος μας . . . »

Σελ. [14 - 17]: « . . . καλὸν εἶναι, στοχαζομαι, τὴν θεωρήσωμεν ἐνταῦθα συντόμως, ποία ἂν ἀνατροπὴ δύναται τὴν κάμη ταύτην τὴν σωτηριώδη μεταβολὴν εἰς τοὺς Νέους, ἢ Κοινὴ ὅπου γίνεταί εἰς τὰ δημόσια Σχολεῖα καὶ Φροντιστήρια ἢ ἢ Οἰκιακῆ; Ἡ Οἰκιακὴ δὲν δύναται τὴν κάμη τοῦτο τὸ καλόν' διότι ἐκεῖ εὐρίσκεται ὁ Νέος περικλεισμένος, καὶ διὰ τὴν εἶπω οὕτω, φυλακισμένος εἰς μίαν γωνίαν, ὅπου πολλὰ ὀλίγα καὶ βλέπει καὶ ἀκούει, καὶ οὕτω μένει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀποκεκοιμισμένου . . . Ἐπειδὴ ἂν εἶναι ἀμβλύς, γίνεται ἀκόμη ἀμβλύτερος, μὴ ἔχοντας ἄλλους συμμαθητάς, μὲ τοὺς ὁποίους συνερίζεται ἀναγινώσκοντας, γράφοντας, ἐξηγώντας, ἢ ἐκστηθίζοντας' εἶδὲ καὶ εἶναι ἐυφυῆς καὶ ὀξύς, γίνεται ἀμελής καὶ ῥαθυμὸς μὴ βλέπωντας ἄλλους ἐπιμελεστέρους καὶ ὀξύτερους ἀπ' αὐτόν' καὶ ἂν εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἐπιρρηκτικὸς εἰς τὸ καλόν, περιουκλούμενος ἔνθεν μὲν ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ τὰς δούλας τοῦ ὀσπητίου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ἀκούει ἄλλο, εἰμὴ ἀρχεῖα καὶ ἄτιμα λόγια, ὅπου μολύνουσι τὴν ἀκοήν, καὶ φθείρουσι τὰ ἦθη, ἔνθεν δὲ ἀπὸ τοὺς καταραμένους κόλακας καὶ παρασίτους, ὅπου τὸν χαϊδεύουσι καὶ τὸν φουσκώνουσι μὲ τοὺς ὑπερβολικοὺς ἐπαίνους, διαστρέφεται ὀλοτελῶς, καὶ γίνεται ἀλαζών καὶ ὑπερήφανος, νομίζοντας τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνώτερον καὶ σοφώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, καὶ οὕτως ἀποβαίνει τὸ πλεόν ἀρχαιότερον ἀνδράποδον τοῦ κόσμου. Πρὸς τοῦτοις αἱ πολλαὶ ἐπισκέψεις, συντροφίαι καὶ συναστροφαί, ὅπου ποτὲ δὲν ἀπολείπουσι ἀπὸ τὰ ὀσπήτια, οὐ μόνον τὴν προκοπὴν τοῦ μαθητοῦ ἐμποδίζουσι, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸν τὸν νοῦν διαστρέφουσι' διότι μὴ βλέπωντας αὐτὸς εἰς ὅλας αὐτάς τὰς συναστροφάς ἄλλο, εἰμὴ πρὸς τὴν ματαιότητα καὶ φαντασίαν, μὴτε ἀκούοντας ἄλλο, εἰμὴ ἐπαίνους καὶ κολακείας, χάνει ὀλοτελῶς τὴν ἠδύτητα τῆς μαθήσεως, καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀρχίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ματαιότητα καὶ τὴν ἠδυπάθειαν . . . Ἄφρων τὴν λέγω ὅτι ὀλίγοι ἀπ' ἐκείνους ὅπου διδάσκουσι τοὺς Νέους εἰς τὰ ὀσπήτια ἠξεύρουσι τὴν ἀληθῆ μέθοδον τοῦ διδάσκειν, ἢ ἐκπληροῦσιν ἀκριβῶς τὸ χρέος των' διότι αὐτοὶ δὲν γυμνάζουσι τοὺς ἐμπιστευθέντας αὐτοῖς Νέους μὲ τὰ Ἐγκύκλια μαθήματα, καὶ μὲ τὰς Ἐπιστήμας, ὅπου ὀξύνουσι τὸν νοῦν, καὶ τὸν καταπλουτίζουσι μὲ χρησίμους καὶ ἀναγκαίας εἰδήσεις, οὔτε τοὺς προασφαλίζουσι μὲ τὰς ἠθικὰς διδασκαλίας καὶ παραινήσεις, . . . , ἀλλ' ἐπιφορτίζουσι μόνον τὴν μνήμην των μὲ ἓνα πλῆθος λέξεων, ὅπου δὲν τὰς νοοῦσι, γεμίζουσι τὰ ὄρα των μὲ κάποιους μύθους καὶ ἱστορίας, ὅπου ποσῶς δὲν τοὺς ὠφελοῦσι, καλλύνουσι τοὺς τρόπους των μὲ κάποιον ἐξωτερικὰ σχήματα, ὅπου ἀπατῶσι τοὺς ἀπλουστέρους, καὶ τὸ πλεόν χειρότερον ἀπὸ ὅλα, κολακεύουσι τὰ ἄλογα πάθη αὐτῶν, καὶ οὕτω τοὺς κάμνουσι τὴν ἡλικίαν κακοὶ καὶ ἄτιμοι διὰ βίου . . . »

Σελ. [17] « Πᾶν δὲ τὸναντίον γίνεται εἰς τὴν κοινὴν ἂν ἀνατροπὴν' ἐπειδὴ ἐδῶ παρρησιαζέται ὁ Νέος εἰς ἓνα θέατρον' διότι θέατρον εἶναι κατ' ἀλήθειαν τὸ κοινὸν Σχολεῖον' ὅπου ὅσοι εἶναι οἱ Μαθηταί, τόσοι εἶναι οἱ Θεαταί, οἵτινες γυμνάζουσι καὶ ἐξασκοῦσιν ἑαυτοὺς, καὶ διορθώνουσι τὰ πάθη καὶ τὰ ἐλαττώματά των . . . »

Σελ. [18 - 19] « . . . ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὅλα τὰ πεπαιδευμένα γένη τῆς Εὐρώπης ἐούστησαν διάφορα Μουσεῖα τῶν λόγων, καὶ καθ' ἑκάστην ἄλλα νέα συσταίνουσι διὰ τὴν παιδευσίν των νέων των' μόνον ἡμεῖς οἱ μεταξὺ αὐτῶν ζῶντες ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ἐπιχωλινομεθα, καὶ βλέποντες τυφλωτόμεθα, καὶ ἐθελοκακοῦντες δὲν θέλομεν τὴν τοὺς μιμώμεθα, διὰ τὴν φωτισθῆν ὀπωσοῦν τὸ γένος μας, καὶ τὴν μὴ καταφρονῆται εἰς τὸ ἐξῆς τόσον ἀπὸ τ' ἄλλα γένη ὡς ἀμαθεῖς καὶ βάρβαρον. Ἐπειδὴ ἕως ὅτου δὲν συσταθῶσι παντοῦ εἰς ὅλας τὰς μετρίαις πολιτείαις, ὅπου διάγουσιν οἱ ἡμέτεροι, Κοινὰ σχολεῖα, καὶ προικισθῶσι μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, ὅσα χρειάζεται ἓνα εὐκατάστατον Σχολεῖον, δὲν εἶναι καμμία ἐλπίς τὴν φωτισθῆν καὶ τὴν ὑψωθῆν

τὸ γένος μας; τί λέγω; εἶναι μέγας φόβος νὰ σβυσθῆ ὀλοτελῶς, καὶ νὰ μὴ μείνῃ οὐδὲ λείψανον αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἄς μὴ ἀμελήσωσιν, ἀλλ' ἕως ὅπου εἶναι ἀκόμη καιρὸς, καὶ δὲν ἔφθασεν τὸ κακὸν εἰς τὸ ἄκρον, ὅταν δὲν εἶναι πλέον κανενα ὄφελος, ἄς προφθάσωσιν οἱ Ζηλωταὶ τοῦ γένους, καὶ ἄς συστήσωσι παντοῦ, ὅπου διατρίβουσι, Κοινὰ σχολεῖα διὰ τὴν μάθησιν τῶν Νέων, ἵνα ἔχωσι καὶ || παρὰ Θεοῦ μισθόν, καὶ παρὰ παντὸς τοῦ Γένους ἔπαινον».

Σελ. [19 - 20] « Πρὸς τοῦτοις εἶναι καὶ ἄλλο αἴτιον οὐκ εὐκαταφρόνητον, ὅπου μὲ παρεκίνησε νὰ ἀναδεχθῶ τοῦτον τὸν κόπον, ἡ μεγάλη καταφρόνησις δηλαδὴ τῶν Μουσῶν· διότι ἡ Σπουδὴ τῶν Ἐγκυκλίων . . . καὶ τῆς Φιλοσοφίας, ὅπου εἶναι φῶς τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, καὶ ὅπου κάμνει τὸν Ἄθρονον τῶ ὄντι ἄνθρωπον, καὶ ὁμοιον τῶ Θεῷ, κατὰ Πλάτωνα, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπὸ τῶν ἡμετέρων οὐχὶ μόνον ὀλιγορεῖται, ἀλλὰ καὶ παντελῶς καταφρονεῖται καὶ ἐξουθενεῖται, διότι πόσοι εἶναι τὴν σήμερον ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μας, ὅπου ἀγαπῶσι τὰς Μούσας, καὶ τὰς περιποιῶνται καθὼς πρέπει; πόσοι ἐξ ἐναντίας δὲν εἶναι, ὅπου ἀγωνίζονται παντοῦ τρόπῳ μακρὰν νὰ τὰς ἐξορίσωσι, καὶ ἂν ἦτο δυνατόν, ὀλοτελῶς νὰ τὰς ἐξαλείψωσιν; Αὕτη δὲ ἡ ὀλιγορία καὶ καταφρόνησις τῶν ἐλευθέρων Λόγων καὶ τῶν Ἐπιστημῶν δὲν ἡμπορεῖ τινὰς νὰ εἰπῆ, πόσον μέγalon κακὸν προξενεῖ εἰς τὸ γένος μας, διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους φιλομαθεῖς Νέους δὲν θέλει πλέον νὰ ἀφιερωθῆ εἰς τὰς Μούσας, καὶ οὕτω κινδυνεύει νὰ σβυσθῆ παντάπασι τὸ ὀλίγον φῶς τῆς Μασήσεως, ὅπου εἰς τοὺς ὑστέρους καιροὺς ἀνέλαμψεν εἰς τὸ Γένος μας, ὥστε νὰ μὴν μείνῃ εἰς τὸ ἐξῆς οὐδ' ἕνασμα εἰς ἐκείνους ὅπου θέλουσι πάλιν νὰ τὸ ἀνάψωσιν. Ἐπειδὴ γνωρίζω πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ὅπου ἀγαπῶσι νὰ μάθωσιν, ἀλλὰ βλέποντες τοὺς ἄλλους Σπουδαίους τοῦ γένους, οἵτινες κατέβαλον τοσοῦτους κόπους ἐπὶ τῇ κτήσει τῆς παιδείας, κοντὰ ὅπου δὲν ἔλαβον καμμίαν ἀνταμοιβὴν τῶν || κόπων τῶν, καὶ καταφρονημένους ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἀποτρέπονται ἀπὸ τὴν μάθησιν φοβούμενοι, μήπως ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἀτιμίαν μὲ τοὺς κόπους καὶ μὲ τὰ ἀργύρια τῶν· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι Νεοὶ ἀναγινώσκοντες τούτους τοὺς Λόγους ἠξεύρω βέβαια, ὅτι θέλουσιν ἐγκαρδιωθῆ καὶ ἐναγκαλισθῆ ὅλη τῇ ψυχῇ τὰς Μούσας, μὴ προσέχοντες τοῖς λόγοις τῶν ἀμαθῶν, ἀλλ' ἀκολουθοῦντες ταῖς διδασκαλίαις τῶν πάλαι σοφῶν Ἄνδρῶν, οἵτινες ἀπόκτησαν ἀθάνατον κλέος διὰ τὴν σοφίαν τῶν, τοὺς ὁποίας μιμούμενοι καὶ αὐτοὶ, καὶ ἀκολουθοῦντες τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν, θέλουσι γένῃ ὅμοιοι μὲ ἐκείνους, καὶ ἐπιτύχει τῶν ἰδίων ἐπαινῶν· διότι ἀληθὴς ἔπαινος δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ὅπου κάμνει ὁ ἀμαθὴς ὄχλος, ὅπου ταῖς περισσότεραις φοραῖς ἐπαινεῖ τὰ ἐλαττώματα, ἀλλ' ἐκεῖνος ὅπου πηγάζει ἀπὸ τὸ στόμα τῶν σοφῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπαινοῦσι πάντοτε τὴν ἀρετὴν καὶ προκοπὴν κατ' ἀξίαν . . . »

Σελ. [20] « . . . νῦν δὲ ἄς εἰπῶ ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς Μεταφράσεώς μου. Ἐπιμελήθην ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ οὐχὶ μόνον τὸ ἀληθὲς καὶ γνήσιον νόημα αὐτῶν τῶν Συγγραφέων νὰ παραστήσω, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔμφασιν καὶ χάριν αὐτῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπλουστερὰν διάλεκτον κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ἐκφράσω. Ἄν ἐπέτυχον εἰς τοῦτο, θέλω νομίσει τὸν ἑαυτόν μου εὐτυχή· ἀλλὰ τοῦτο ἐκ τῆς πείρας γινώσκω, καὶ καλῶς αἰσθάνομαι, ὅτι τῶν ἀδυνάτων εἶναι νὰ μεταφέρῃ τινὰς τὴν δύναμιν καὶ χάριν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν καθωμιλημένην φωνὴν, ἢ εἰς ἄλλην ὁποῖαν δήποτε ξένην Διάλεκτον . . . »

Σελ. [21] « . . . τὸ νὰ ἀναγινώσκῃ τινὰς ἕνα καλὸν Βιβλίον, καὶ νὰ μὴ τὸ καταλαμβάνῃ, ἢ νὰ μὴν ὠφελῆται ἐξ αὐτοῦ, τὸ ἴδιον εἶναι νὰ χάνῃ ματαιῶς τὸν καιρὸν του, ὅπου εἶναι καὶ ἐντροπῆς καὶ ζημίας πρόξενον . . . »

Σελ. [22] « . . . ὀλίγοι ἀγαπῶσι τὴν σήμερον μεγάλα Βιβλία νὰ ἀναγινώσκωσιν, ἀλλ' ὅλοι θέλουσι νὰ ἦναι μικρὰ, καὶ μάλιστα ζαρίφικα διὰ τὴν τζέπην κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν καινοτρόπων Γάλλων . . . »

Σελ. [24] [Δημητρίου Νικολάου τοῦ Δαρβάρεως] τρία ἐπιγράμματα, ὧν τὰ κείμενα κατωτέρω :

Ἐπίγραμμα Ἡρωελεγειῶν. Πρὸς τὸν Ἀναγνώστην.

Σμικρὴ μὲν ῥ' ἀτρεκῶς Βίβλος πέλει ἢ παραιοῦσα,
 Οὐ σμικρὴν δὲ φέρει πάντεσιν ὠφελίην.
 Οἰκονομίην γάρ παιδῶν τε διδάσκει ἀγωγίην,
 Ἦθεα τ' ἐσθλὰ ὄλωσ, ἄτ' ἐπέοικε βροτοῖς.
 Τοῦνεκεν ἀμφοτέραις τὴν δέλτον χερσίν ἔλεσθε
 Εὐτυχέος βίτου πάντες ὅσοισι μέλει.

Ἐτερον ὅμοιον πρὸς τοὺς Νέους.

Εὐδαίμων ποθέων ἅμα Κοῦρε καὶ ὄλβιος εἶναι,
 Τὴν δε κτῶ Βίβλον, καίγε μετέρχεομοι.
 Ὅτι νόου τ' ἀγαθῶν, καὶ σώματός ἐστι τάμετον,
 Ἐξ οὐπερ δύνασαι ἀθρόα πάντα λαβεῖν.

Ὅμοιον δίστιχόν εἰς τὴν Βίβλον.

Τρισὶ λόγοις ἡ δέλτος ἄριστα Σοφῶν ἐνυφάνθη·
 Τρισσά θ' ἅμ' ὠφελέει νοῦν, δέμας, ἡδὲ βίον ».

Σελ. [25 - 27] - 2 - 54: « ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΠΕΡΙ ἈΝΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ». Προτάσσεται (σ. [26]): « Βίος τοῦ συγγραφέως ἐν συνόψει ». Ἀμέσως μετὰ τὸ κείμενον τοῦ Βίου:

Ἐπιτάριχος κλήθης, ὡς ἐπιτάριχος ἀτρεκῆς ἄρχων
 Οὐκ ἐπιτάριχος, ἀλλ' ἀθανάτη σοφίης.»

Ἐν σελ. 3, ὑποσ. (β) ἀναγράφει ὁ Δ. Ν. Δ.¹: «... οὐχὶ τοῦ σώματος τὸ μέγεθος, οὔτε τοῦ προσώπου ἢ θεωρία κάμνει τὸν ἀληθῆ καὶ μέγαν τῷ ὄντι βασιλέα, ἀλλ' ἡ φρόνησις, ἡ ἀνδρεία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ λοιπὸς ἐσμός τῶν ἀρετῶν» ἐν σελ. 5, ὑποσ. (β): «Εἰς τὸ Πρωτότυπον ἀναγινώσκειται ἀναδραμεῖν, ἀλλ' εἶναι ἀναμφιβόλως τυπογραφικὸν ἀμάρτημα ἀντὶ ἀναλαβεῖν...», ἐν σελ. 7, ὑποσ. (γ): «... τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει ἡ συνήθεια, ὅπου καὶ τὸν λύκον τὸν κάμνει πρόβατον, κατὰ τὸν κοινὸν λόγον» ἐν σελ. 9, ὑποσ. (α): « Φαίνεται εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πλουτάρχου νὰ μὴν ἐβύζαιναν αἱ Κυριαὶ τῶν Ἑλλήνων μόναι τὰ τέκνα των, ἀλλὰ νὰ ἐκρατοῦσαν βυζάστρας δι' αὐτὰ, καθὼς καὶ τώρα αἱ Λάμαις μας, διὰ νὰ μὴ χάσωσι τὴν ὠριότητά των... τὸ νὰ τὸ βυζαῖνη καὶ νὰ τὸ θρέψῃ [ἡ μήτηρ τὸ βρέφος της] εἶναι κυρίως Ἡθικὴ ὑποχρέωσις...» ἐν σελ. 43 κεῖται ἐν τῷ κειμένῳ: «ἐπροβίβασαν τοὺς Νέους καὶ εἰς τὴν μάθησιν, καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Πολιτείας, καὶ εἰς τὴν ἐνάρετον ζωὴν» ἐν ὑποσ. γράφει ὁ Δ. Ν. Δ.: «Ὅπου λέγομεν ἡμεῖς· εὐγαλὰν τόσα προκομμένα τζηράκια». Ἐν σελ. 51, ὑποσ. (ε) ἀναγινώσκωμεν: «... πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ ὁ φρόνιμος ἄνδρας τὸν ἄνισον γάμον, καὶ νὰ μὴ κοιτάξῃ τὴν πολλὴν προίκα, ὡς λέγει ἕνας Ποιητῆς:

Ζητεῖς, διατὶ δὲν ἀγαπῶ γυναῖκα πλουσίαν;
 Ἐπειδὴ δὲν θέλω νὰ τῆς κάμνω ὑπηρεσίαν.
 Ἡ γυναῖκα πρέπει γῆραι τοῦ ἀνδρὸς κατωτέρα,
 Μὰ ποτὲ δὲν καταδέχεται ἡ πλουσιωτέρα.»

Σελ. [55] - 78: « Γ' ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ | ΠΡΟΨ | ΔΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΑΡΑΙΝΗΣΙΣ. » — Προτάσσεται (σ. 56): « Βίος τοῦ συγγραφέως ἐν συνόψει ». Ἀμέσως μετὰ τὸ τέλος τοῦ Βίου κεῖται τὸ ἐπίγραμμα:

¹ = Δ[ημήτριος] Ν[ικολάου] Δ[αρθάρεως] ἐνταῦθα καὶ κατωτέρω.

«Γσοκράτης ἐκ διός ἔλαχες ὄνομα πάντως
Γσοκρατεῖν πάντας σεῖο λόγοις προτρεπων.»

Μεταξὺ τῶν σ. 78 καὶ [79] κεῖται ἀναρίθμητον φύλλον ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ φύλλου τούτου βλέπεις ὠραίαν λιθόγραφον εἰδυλλιακὴν σκηνηὴν συζύγων κάτωθι δὲ τῆς λιθογράφου σκηνηῆς ἀναγινώσκομεν :

«Οὐ κρεῖσσον καὶ ἡδίων, ἢ ὄθ' ὁμοφρονέοντε
Α'νῆρ ἡδὲ γυνὴ οἶκον ἔχτηον ὁμῶς.»

Σελ. [79] - 200. «ΞΕΝΟΦΩ~ΝΤΟΣ | ΛΟΓΟΣ | Ο'ΙΚΟΝΟΜΙΚΟ 'Σ.» —
Προτάσσεται [σ. 80] : « Βίος τοῦ συγγραφέως ἐν συνόψει ». Ἀμέσως μετὰ τὸ κείμενον τοῦ βίου :

«Ξεινοφῶων ὄνομ' ἐξ ἀνδρῶν ἔλαβες κατὰ μοῖραν,
Ξεῖνον φῶς φαίνων πᾶσι τεοῖς βιβλίοις.»

Ἐν σ. 84, ὑποσ. (β) γράφει ὁ Δ.Ν.Δ. : « Ἐκαμναν οἱ Παλαιοὶ ὄργανα ἐκ τῶν κοκκάλων τῶν ζῶων, καθὼς καὶ ἡμεῖς τὴν σήμερον . . . » ἐν σ. 113, ὑποσ. (α) : « Ὁ Σωκράτης . . . εἶναι πιθανόν, μᾶλλον δὲ ἠθικῶς βέβαιον, νὰ ἐπίστευεν ἓνα μόνον Θεόν, ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. διότι δύσκολον εἶναι νὰ καταλάβῃ τινὰς, πῶς ἤμποροῦσεν αὐτὸς νὰ παραδίδῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους μίαν τόσον καθαρὰν ἠθικὴν διδασκαλίαν, μὴ γνωρίζωντας, μηδὲ ὁμολογῶντας τὸν ἀληθινὸν Θεόν » ἐν σ. 144, ὑποσ. (β) : « Παλαιὰ τρέλα εἶναι . . . τῶν Γυναικῶν νὰ ψιμυθιῶνται. Αἱ Ἑλληνισαὶς ἔβαφαν τὰ μὲν ὀφρύδια μαῦρα, τὸ δὲ πρόσωπον καὶ τὰ χεῖλη κόκκινα, διὰ νὰ φαίνωνται εὐμορφαις, καθὼς καὶ τὴν σήμερον αἱ Κυριαὶς μας. Ἀληθινὴ ὠραιότης τῆς Γυναικὸς δὲν εἶναι τὰ μαῦρα ὀφρύδια, οὐδὲ τὸ ἐρύθημα τοῦ προσώπου, ἀλλ' ἡ σεμνότης, ἡ σῶφροσύνη καὶ ἡ ἐντροπή, ὡς γράφει ἓνας Ποιητὴς :

Διατὶ ἀλείφεις τὸ πρόσωπόν σου μὲ ἀσπράδι ;
Καὶ βάφεις τὰ μάγουλά σου μὲ τόσον κοκκινάδι ;
Διατὶ τὸν λαιμόν σου μὲ πετράδια στολίζεις ;
Καὶ τὰ μαλλιά του (sic) μὲ εὐώδη ἔλαια ἔραντίζεις ;
Μὲ ἀρεταῖς φρόντιζε τὴν ψυχὴν σου νὰ κοσμήσης,
Καὶ ὄχι μὲ βαφαῖς τὸ πρόσωπόν σου νὰ κοσμήσης,
Καὶ ὄχι μὲ βαφαῖς τὸ πρόσωπον νὰ καλλωπίσης.
Ἄν θέλῃς ὁ ἄνδρας σου νὰ σὲ ἀγαπᾷ γνησίως,
Καὶ πᾶς φρόνιμος ἄνθρωπος νὰ σὲ τιμᾷ ἀξίως.
Ἴδὲ τὰ μῆλα πῶς κοκκινίζουσι ὠραίως !
Ἦ χρειάζεται τὸ ῥόδον τὴν χεῖρα τοῦ βαφέως ;
Ἄφες τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὸ φύκος τοῦ προσώπου,
Ὅτι τὸ φυσικὸν κάλλος ἀρέσει τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν σ. 147 - 8, ὑποσ. (γ), γρ. ὁ Δ. Ν. Δ. : « Καὶ βέβαια βοηθὸν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄνδρα τὴν Γυναῖκα, νὰ συνεργάζηται, νὰ συνδουλεύῃ, νὰ συναγωνίζεται, νὰ ῥάπτῃ, νὰ πλύνῃ, νὰ ζυμῶνῃ, . . . ἀλλ' αὐτὸ τὸ καλῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νενομοθετημένον φαίνεται τὴν σήμερον ἡμαρτημένον καὶ ἄκρον· ἐπειδὴ βλέπομεν τὴν κεφαλὴν [= τὸν ἄνδρα] νὰ προστάζεται, καὶ τὰ ποδάρια [ἢ γυνὴ] νὰ προστάζουσι· θέλω τοῦτο τὸ στολίδι ὄχι, δὲν μ' ἀρέξει αὐτό· θέλω νὰ περιδιαβάσω, καὶ δὲν θέλω νὰ σὲ ἐρωτῶ. Κυρία εἰς τὰ πράγματα, Κυρία εἰς τὰ ἄσπρα, καὶ μέσα καὶ ἔξω προστάζει· καὶ ὁ τάλαιπωρος Ἄνδρας τῆς ἄς κοπιάζῃ, ἄς ταλαιπωρῆται, ἄς ξενητεύηται, ἄς θαλασσομαχῇ, ἄς φέρῃ καὶ ἄς μὴ προφθαίνῃ, ἄς τρέχῃ ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ τὸ βράδυ μὴδ' ἓνα σπολάτι ». Ἐν σελ. 148 - 150, ὑποσ. (δ) : « . . . τὴν σήμερον κατὴν-

τησαν νὰ ἀφήσουν τοὺς πολυτίμους καὶ ἀληθινούς στολισμούς αἱ γυναῖκες, καὶ νὰ συνερίζεται μία τὴν ἄλλην εἰς τὴν τρέλαν μὲ τὰ τρελὰ φορέματα· πλὴν, ἂν θέλωμεν νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, τρελότερος εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ ταῖς ἀκούει, καὶ ταῖς ἀκολουθεῖ ».

Σελ. [201] - 214: « ΠΑΡΑ ῬΤΗΜΑ | ΕἼΚ ΤΩΝ ΤΟΥΤῶΝ | ΑῤΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΗΘΙΚΩΝ | περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ Ἀνδρογύνου ». « ΚΕΦ. Α΄. Περὶ τῶν Καθηκόντων τῆς Γυναικὸς » (σ. 201 - 205). « ΚΕΦ. Β΄. Περὶ τῶν Καθηκόντων τοῦ Ἀνδρὸς » (σ. 206 - 214).

Ἐν σελ. 202, ὑποσ. (α), γράφει ὁ Δ. Ν. Δ.: «... αἱ Μόδαις... ἔφθειραν, καὶ φθείρουσιν καθ' ἑκάστην τόσα ὀσπήτια ». Ἐν σελ. 202 - 3, ὑποσ. (β): «... τὴν σήμερον ὅμως ἔγιναν τὰ ἄνω κάτω, καὶ τὰ κάτω ἄνω, οἱ ἄνδρες Γυναῖκες, καὶ αἱ Γυναῖκες ἄνδρες, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ κατὰ τὸν φυσικὸν καὶ πολιτικὸν νόμον ἔπρεπε νὰ ἦναι αὐθέντης, κατεστάθη τὴν σήμερον δοῦλος, μὲ τὸ νὰ ἀφῆσαν οἱ ἄνδρες ἐναντίον παντὸς νόμου ταῖς γυναῖκας νὰ τοὺς σύρουν ἀπὸ τὴν μύτην καθὼς θέλουσιν ». Μισογύναιος διάθεσις!

Σελ. [215 - 230]. « ΠΙΝΑΞ Α΄. | ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ. | Τῶν ἐν τῷδε τῷ Βιβλίῳ ἀναφερομένων | Κυρίων ὀνομάτων, μετὰ τῆς συντίμου Γ'σορίας αὐτῶν ».

Σελ. [231 - 235]. « ΠΙΝΑΞ Β΄. | Τῶν ἐν τῷδε τῷ Βιβλίῳ περιεχομένων | Κεφαλαίων ». Σελ. [236]: « ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ, » καὶ « ΕΙΡ'ΔΗΣΙΣ. »:

Ἐκ τῶν τιμωτ. Γωάννη Νικολάου τῷ Δαρβάρει ἐν Βιέννῃ πρόκεινται ὄνια καὶ τὰ ἐξῆς Βιβλία. Γραμματικὴ Γερμανορωμαϊκῆ. Καισαροβασιλικὴ Διαταγὴ περὶ τῶν Καμπίων. Σύντομος Κατήχησις τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν. Χειραγωγία εἰς τὴν Καλοκαγαθίαν. Ἀσφαλὴς Ὁδηγία εἰς τὴν γνῶσιν τῶν Ἀνθρώπων¹.

Ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις, ὁ μεταφραστὴς καὶ ὑπομνηματιστὴς τῶν ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίῳ περιεχομένων ἀρχαίων κειμένων, ὑπῆρξεν ἀξιολογώτατος λόγιος, καταγόμενος ἐκ τῆς Μακεδονικῆς Κλεισούρας². Ἐγεννήθη αὐτόθι³ τῇ 13 Αὐγούστου 1757 (κατὰ τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον) καὶ ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ τῇ 21 Φεβρουαρίου 1823⁴. Ὁ πατὴρ του, ὀνόματι Νικόλαος († 1788), καὶ ἡ μήτηρ του, ὀνόματι Ὁκταβία († περὶ τὸ 1770) ἦσαν Ἑλληνες ὀρθόδοξοι. Πρῶτος ὁ Δημή-

¹ Βλ. τοὺς ἀκριβεῖς τίτλους ἰδίᾳ παρὰ *É. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, ἔ.ἀ., τ. Β΄, σ. 439, ἀρ. 1153, 475, ἀρ. 1201 (ἢ «Καισαροβασιλικὴ διαταγὴ περὶ Καμπίων, εἶναι ἕκδ. τοῦ Δημητρίου Δαρβάρειος, ἐν Βιέννῃ 1787, τύποις Ἰωσήπου Baumeister»). Πρβλ. καὶ *Α. Παπαδόπουλον Βρετόν*, τόμ. Β΄, σελ. 78, ἀρ. 185, σ. 87, ἀρ. 216, σ. 99, ἀρ. 254.

² Βλ. μάλιστα *G. Weigand*, Die Aromunen. Ἐν Λευρίᾳ τ. Α΄-Β΄. Ἐν Λευρίᾳ 1888-1894.

³ Κατὰ τὸν *Α. Παπαδόπουλον Βρετόν* (Νεοελληνικὴ Φιλολογία. Μέρος β΄. Ἐν Ἀθήναις 1857, σελ. 259) ἐγεννήθη ἐν Βιέννῃ, τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶναι ἀληθές. Βλ. τὸ ἄρθρον «Demeter Darvar. Eine biograpische Skizze», δημοσιευθὲν ὑπὸ *Joh. Bapt. Rupprecht*, ἐν τῷ «Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst», τόμ. IZ' (1815), τεύχος 53-54, σελ. 219-222, βλ. καὶ τὴν ἀμέσως κατωτέρω ὑπόσημ.

⁴ «Ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου [Δημήτριος] ἐγεννήθη τῇ 13/24 Αὐγούστου 1757 ἐν τῇ κατὰ τὴν Μακεδονίαν κωμοπόλει Κλεισούρᾳ πλησίον τῆς Καστορίας, καὶ ζήσας ὑπὲρ τὰ 65½ ἔτη, ἐτελεύτησεν ἐν Βιέννῃ μετ' ὀλιγορόνιον ἀσθένειαν ἀπὸ ὑδρώπικαν τοῦ στήθους τῇ 21 Φεβρουαρίου ἤτοι 5 Μαρτίου 1823 τὸ ἑσπέρας μετὰ τὰς 5 ὥρας ». Ἐγραψε ταῦτα ὁ ἀδελφός του Δημητρίου Πέτρος, ἐκδότης τοῦ ἔργου ἐκείνου: «Ἐγκυκλοπαιδεία ἀπλοελληνικῆ», (ἐν Βιέννῃ (1829), ἐν ὑπόσημ. τῆς σελ. ε΄)· πρβλ. *Ἀνδρόνικον Δημητρακόπουλον*, Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν τοῦ *Κ. Σάθα*. Ἐν Λευρίᾳ 1871, σελ. 97.

τριος, ὁ ὁμώνυμος πάππος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνδρὸς, καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐκείνου Νικόλαος, ἐγκατασταθέντες τῷ 1739 εἰς τὴν περὶ τὸ ἀρχαῖον Σίριμιον χώραν, προσέλαβον τὸ σλαβικὸν παρωνύμιον *Ντάρβαρις*)¹· πρότερον ἐκαλοῦντο *Πεντᾶδες* ἢ *Πεντάδοι*². Ὁ Νικόλαος Δάρβαρις, ὁ πατὴρ τοῦ ἡμετέρου Δημητρίου, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, συνέστησεν ἐμπορικὸν κατάστημα ἐν Σεμλίν, τὸ ὁποῖον τότε ὑπήγετο εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἦτο ἐπίσημος σταθμὸς μεταξὺ τῆς Νοτιοδυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Δύσεως. Δωδεκαετῆς περίπου, τῷ 1769, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου, μετέβη ὁ Δημήτριος Νικολάου Δάρβαρις χάριν σπουδῶν εἰς Σεμλίν, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε διδαχθῆ τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ πατρῷα Κλεισούρα. Ἄλλὰ τὰ γερμανικὰ καὶ τὰ σλαβικὰ σχολεῖα τοῦ Σεμλίν τότε δὲν ἦσαν καλύτερα ἐκείνων τῆς Μακεδονικῆς Κλεισούρας. Δι' ὃ μετέβη ὁ φιλομαθὴς Δημήτριος Ν. Δάρβαρις ἐκ Σεμλίν εἰς τὴν πλησιόχωρον Ρούμαν, κώμην τοῦ Σιρμίου, ἣ ὁποία ἦτο κτῆμα τοῦ κόμητος von Riaczewitz, εἶχε δὲ καὶ μικρὸν λατινολαβικὸν σχολεῖον, ὅπου ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις ἐπὶ τρία ἔτη (1771 - 1773;) ἐφοίτησε, γενόμενος κάτοχος πολλῶν γνώσεων σχετικῶν πρὸς τὴν λατινικὴν, τὴν σλαβικὴν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν. Τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἐσπούδασεν ὁ κλεινὸς Μακεδὼν ἐν Νεοφύτῳ (Neusatz), ἐν Σεμλίν καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπου μετέβη τῷ 1777. Διδάσκαλοι αὐτοῦ ἦσαν: ἐν Νεοφύτῳ ὁ ἐκ Καστορίας καταγόμενος Γεώργιος Λεοντίου, ὁ ὁποῖος μᾶλλον περὶ τὴν ἰατρικὴν ἐνδιέτριβε ἢ περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἐν Σεμλίν ὁ Κωνσταντῖνος Ἰωαννίτης³ καὶ ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἄλλοι καὶ κατ' ἔξοχὴν ὁ Θεόδωρος Σιλιστριανὸς καὶ ὁ Μανασσῆς Ἡλιάδης, ὁ Μελενικιώτης (ἀμφότεροι οἱ καθηγηταὶ οὗτοι ἐδίδασκον ἐκεῖ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ καὶ ἀρχαίαν φιλοσοφίαν)⁴. Μετὰ δὲ τὸ πέρασ τῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου σπουδῶν αὐτοῦ ἠθέλησεν ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις χάριν ἀνωτέρας Ἀκαδημαϊκῆς παιδείας περὶ τὴν νέαν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικὰ νὰ μεταβῆ εἰς Γερμανίαν, ἀλλὰ δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἀμέσως τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν ὁ τότε ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1774 - 1782). Ἐν τούτοις διαρκούντος τοῦ 1780, ἀφοῦ ἐξεφώνησε συγκινητικὸν ἀποχαιρετιστήριον λόγον πρὸς τοὺς ἐν Βουκουρεστίῳ διδασκάλους καὶ ὁμιλητὰς αὐτοῦ, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις, κατευθυνόμενος διὰ Βιέννης εἰς Λειψίαν, ὁπόθεν κατὰ συμβουλήν τοῦ ἐκ Καστορίας ἰατροφιλοσόφου Θωμᾶ Μανδακάση⁵ μετέβη εἰς Ἄλλην τοῦ Μαγδεβούργου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης ἐφοίτησε περὶ τὰ

¹ = Ευλοπώλης. Ὁ ὁμώνυμος πάππος τοῦ ἡμετέρου Δημητρίου Δαρβάρειος καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐκείνου Νικόλαος μετήρχοντο ἐμπόριον ξυλικῆς, μάλιστα ἐν Σεμλίν (Ζέμονι).

² Διότι ἡ οἰκογένεια αὐτῶν ἀποτελεῖτο ἐκ πέντε ἀδελφῶν.

³ Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν θέατρον. Ἔκδοσις Γ. Κρέμου, ἐν Ἀθήναις 1872, σελ. 283, 399.

⁴ Βλ. αὐτόθι, σελ. 422-423, Θεόδωρου Ἀθανασίου, Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1899, σελ. 79 κ.έ., μάλιστα δὲ Τρ. Ε. Εὐαγγελίδην, Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐν Ἀθήναις 1936, τόμ. Β', σελ. 379 κ.έ., 381, 404.

⁵ Βλ. προχείρως Κ. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλοσοφία, ἐν Ἀθήναις 1868, σελ. 554-555, 564-565.

τέσσαρα ἔτη (1780 - 1783), ἀκροώμενος μάλιστα τοῦ φιλοσόφου J. R. Eberhard¹ καὶ τοῦ μαθηματικοῦ W. J. G. Karsten², μεθ' ὃ τῇ 4 Μαΐου 1783, κατετάχθη εἰς τοὺς σπουδαστὰς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, φοιτῶν ἰδιαιτέρως εἰς τὰ φιλολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα τῶν καθηγητῶν E. P. Platner³ καὶ K. F. Hindeburg⁴. Μετὰ δὲ τὸ πέρασ τῶν ἐν Σαξωνίᾳ σπουδῶν του, ἤλθεν ὁ πολυμαθὴς Μακεδὼν εἰς Βιέννην καὶ ἐκεῖθεν κατέβη τὸν Αὐγούστον τοῦ 1785 εἰς Σεμλίν, ὅπου δι' ἰδίων αὐτοῦ ἀγῶνων συνεστήθη καλῶς ὀργανωμένον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον· τοῦτο ἐπὶ ἑννέα περίπου ἔτη (1785 - 1794) λαμπρῶς διηύθυνεν ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις, πολλοὺς ἀξιόους μαθητὰς ἀναδείξας, ἐξ ὧν τινεὶ διεκρίθησαν καὶ ὡς διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας. Ἀποθανόντος τοῦ κληρικοῦ Ἰωάννου Jököress, λογοκριτοῦ τῶν σλαβικῶν βιβλίων ἐν Βιέννῃ, ὁ αὐτόθι διαμένων Ἰωάννης Νικολάου Δάρβαρις, ἀδελφὸς τοῦ ἡμετέρου Δημητρίου, ἐκάλεσεν αὐτὸν τῷ 1794 εἰς τὴν Αὐστριακὴν πρωτεύουσάν, ὅπως τυχὸν καταλάβῃ τὴν κενωθεῖσαν θέσιν τοῦ προμνημονευθέντος λογοκριτοῦ, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐπετεύχθη. Ἐν τούτοις ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1797, ἐγκατεστάθῃ μονίμως ἐν Βιέννῃ, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν συνήθως ἀμισθὶ διδασκαλίαν τῶν ἐκεῖ Ἑλληνοπαίδων· ὁ αὐτὸς διηύθυνεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ Σχολεῖον τῆς Ἑλληνορθόδοξου Βιενναίας κοινότητος. Ἐπέδωκε τὸ σχολεῖον τοῦτο ἰδίως διὰ τοῦ σπουδαιωτάτου κληροδοτήματος, δι' οὗ ἐπρόκειτο αὐτὸ ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1800 ἀποθανὼν Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν Αὐστριακὸς δὲ κόμης Χριστόφορος φὸν Νάκου, ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τῶν σημαντικῶν συμβολῶν, αἵτινες μετ' οὐ πολὺ κατεβλήθησαν χάριν τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ὑπὸ τῶν Ἑλληνοβλάχων ἐμπόρων τῆς Βιέννης⁵.

Ἐν ἔτει 1818 ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ ἐν Βιέννῃ παρεπιδημῶντος Ἀλεξάνδρου Α', αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, καὶ προσήνεγκεν εἰς αὐτὸν ἀντίτυπον τοῦ ἔργου του: « Σύντομος Γενικὴ Ἱστορία εἰς δύο τόμους διηρημένη συλλεχθεῖσα ἐκ παλαιότερων καὶ νεωτέρων Συγγραφέων πρὸς χρῆσιν τῶν σπουδαζόντων Νέων... » (ἐν Βιέννῃ 1817 - 1818 « παρὰ τῷ τυπογράφῳ Κυρίῳ Ἀ. Αὐκούλφ »)⁶. Ὡς ἀντίδωρον δέ, διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὑπουργοῦ Ἰ. Καποδίστρια, ἀπένευμεν ὁ προμνημονευθεὶς αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας εἰς τὸν ἡμέτερον λόγιον Μακεδόνα ἀδαμάντινον δακτύλιον⁷.

Ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις μετέφρασε, διεσκεύασε καὶ συνέταξε πολλὰ σχο-

¹ Ἐγεν. ἐν Halberstadt 31.8.1739, † ἐν Ἄλλῃ 6.1.1809.

² Ἐγεν. ἐν Neubrandenburg 15.12.1732, † ἐν Ἄλλῃ 17.4.1787.

³ Ἐγεν. ἐν Λειψίᾳ 11.6.1744, † αὐτόθι 27.11.1818.

⁴ Ἐγεν. ἐν Δρέσδῃ 13.6.1741, † ἐν Λειψίᾳ 17.3.1808. Πρβλ. H. G. Kreussler, Autobiographien Leipziger Gelehrten. Ἐν Λειψίᾳ 1810.

⁵ Πρβλ. Joh. Bapt. Ruypprecht, ἑ. ἄ., Ἀναστάσιον Παλατιδην, « Ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου καὶ τῆς σημερινῆς ἀκμῆς τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικοῦ συνοικισμοῦ... Ἐν Βιέννῃ... 1845 », σ. 7 κ. ἑ., 18, 40 κ. ἑ.

⁶ Πρβλ. Δ. Σ. Γκίνην - Β. Γ. Μέξαν, Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία 1860 - 1863, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1939, σ. 161 - 162, 174 - 175, ἀριθ. 1007, 1098.

⁷ Πρβλ. Ἄνδρ. Δημητρακόπουλον, Πρὸςθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κ. Σάθα. Ἐν Λειψίᾳ 1871, σ. 40.

λικά, ἀλλὰ καὶ ἄλλα, ἑλληνικά, γερμανικά καὶ σλαβικά βιβλία¹, τὰ ὁποῖα κατὰ μέγα μέρος ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ἰωάννου († Αὐγ. 1814), Μάρκου καὶ Πέτρου². Κατὰ τινὰς εἰδήσεις ἢ ἐν ἔτει 1787 ἐν Βιέννῃ, ἐκ τοῦ οἴκου Baumeister, ἐκδοθεῖσα γερμανικὴ μετάφρασις τῆς « Πέτρας Σκανδάλου »³ τοῦ Ἑλίου Μηνιάτου ἐφιλοπονήθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ν. Δαρβάρεως⁴ ὁ αὐτὸς μετεγλόττισεν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν Σερβικὴν τὴν « Χρηστοθήθειαν » τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου, τῆς ὁποίας πρότυπον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ἑράσμου « De civilitate⁵ morum puerilium »⁶. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἔργα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν Σερβικὴν μετέφρασεν ὁ ἀκάματος Δημήτριος Ν. Δάρβαρις, ἐν οἷς καὶ τὸ προμνημονευθὲν ἔργον τοῦ Ἑλίου Μηνιάτου.

Διὰ τῆς διαθήκης του ὤρισεν ὁ Δημήτριος Ν. Δάρβαρις, ὅπως τὰ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντα καὶ δημοσιευθέντα διδακτικὰ βιβλία⁷ διανεμηθῶσι δωρεὰν εἰς τὰ ἐν

¹ Πρβλ. κατωτέρω, σ. 366 κ.έ., ὑποσ. 7.

² Ὁ Πέτρος, διατηρῶν καὶ τὸ πατρογονικὸν ἐπώνυμον *Πεντάδος* (πρβλ. ἀνωτέρω, σ. 364) μετέφρασεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1821 ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Δαβιδοβίκη « Πονήματα τοῦ Σ[ολομῶντος] Γεσνέρου » (ἐν οἷς « Δάφνις εἰς βιβλία Γ' »). Ἰδὲ Δ. Σ. Γκίνην - Β. Γ. Μέξαν, ἔ. ἀ., σ. 211 - 212, ἀριθ. 1329, 1335, σ. 310, ἀρ. 2073. Πρβλ. Κ. Ν. Σάθαν, ἔ. ἀ., σ. 565.—Μνημονευτέον καὶ τὸ: « Δοκίμιον περὶ σπουδῆς τῆς Ἱστορίας ὑπὸ Γεωργίου Πεντάδου Δαρβάρεως. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας ὁ Ἀνεξάρτητος τοῦ Π. Κ. Παντελεῆ. 1842 » (πρβλ. Δ. Σ. Γκίνην - Β. Γ. Μέξαν, ἔ. ἀ., τόμ. Β', σ. 51, ἀρ. 3597).

³ Ἐξεδόθη ἑλληνιστὶ τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1718. Βλ. *É. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, ἔ. ἀ., τόμ. Α', σ. 149, ἀριθ. 118, τόμ. Β', σελ. 27 - 28, ἀριθ. 608. Πρβλ. *Γ. Ζαβίραν*, ἔ. ἀ., σ. 310 - 311.

⁴ Πρβλ. *Joh. Bapt. Rupprecht*, ἔ. ἀ. σ. 220 κ.έ. *Franz Sartori*, *Historisch - ethnographische Übersicht der wissenschaftlichen Cultur, Geistesthätigkeit und Literatur des österreichischen Kaiserthums nach seinen mannigfaltigen Sprachen*, τόμ. Α', ἐν Βιέννῃ 1830, σελ. 180 - 193. *C. von Wurzbach*, *Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreichs*, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche vom 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Kronländern gelebt haben, τόμ. Γ', ἐν Βιέννῃ 1858. *É. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, ἔ. ἀ., τόμ. Β', σ. 471 - 472.

⁵ Πρβλ. *Joh. Bapt. Rupprecht*, ἔ. ἀ., *É. Legrand - L. Petit - H. Pernot*, τόμ. Β', σ. 332 - 334, σ. 449 - 450, ἀριθ. 1005, 1167.

⁶ Πρβλ. ἐπ' ἐσχάτων *Νίκων Α. Βέην (Bees)*, *Σεισμολογικά ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κωνσταντίνου Καισαρίου Δαπόντε* (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Τριακονταπενταετηρίδος τοῦ καθηγητοῦ Ν. Κρητικοῦ (1907 - 1942). Μέρος Β', σ. 244 κ.έ.

⁷ Ἀναγραφὰς τῶν ἔργων τοῦ Δημ. Ν. Δαρβάρεως εὐρίσκεις παρὰ *Joh. Bapt. Rupprecht*, ἔ. ἀ. (ἐξαιρεῖ καὶ τὴν κριτικὴν τοῦ ἀνδρός καὶ τὴν καλὴν φήμην αὐτοῦ καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου), πρβλ. καὶ *Α. Παπαδόπουλον Βρετόν*, ἔ. ἀ., τόμ. Β', σ. 79, ἀρ. 186, σ. 87, ἀρ. 216, σ. 99, ἀρ. 254, σ. 101, ἀρ. 267, σ. 106, ἀρ. 285, σ. 110, ἀρ. 297, σ. 128, ἀρ. 354, σ. 132 - 3, ἀρ. 369, 370, σ. 141 - 142, ἀρ. 405, σ. 150, ἀρ. 431, σ. 154, ἀρ. 447, σ. 159, ἀρ. 470, σ. 161, ἀρ. 478, σ. 104, ἀρ. 490, 491, σ. 178, ἀρ. 545, σ. 193, ἀρ. 609, σ. 198, ἀρ. 629, σ. 204, ἀρ. 657, σ. 212, ἀρ. 692, σ. 217, ἀρ. 766, σ. 229, ἀρ. 774. *Κ. Ν. Σάθαν*, ἔ. ἀ., σ. 564 κ.έ. *Ἀνδρόνικον Δημητριάκοπουλον*, *Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν τοῦ Κωνσταντίνου Σάθα*, σ. 97 - 98. *Δ. Σ. Γκίνην - Β. Γ. Μέξαν*, ἔ. ἀ., τόμ. Α', σ. 7, ἀρ. 40, σ. 20, ἀρ. 119, σ. 29, ἀρ. 177, σ. 32 - 33, ἀρ. 196, 201, σ. 38, ἀρ. 232, σ. 42, ἀρ. 252, σ. 47, ἀρ. 291, σ. 55, ἀρ. 334, σ. 59, ἀρ. 357, σ. 65, ἀρ. 391, σ. 80, ἀρ. 482, σ. 84, ἀρ. 505, σ. 89, ἀρ. 531, σ. 100, ἀρ. 606, σ. 114, ἀρ. 700, σ. 117, ἀρ. 722, σ. 122, ἀρ. 756, σ. 138, ἀρ. 854, σ. 145, ἀρ. 904 (κατὰ τὸν *Μ. Γεδεών*, « Ἐκκλησιαστικὴ Ἀληθεια », τόμ. Θ', 1888 - 9, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος « Ἑλληνικὸν Ἀλφαβητάριον », *πιθα-*

Αυστρία τότε υφιστάμενα σχολεία Ἑλλήνων τοῦ Ὀρθοδόξου δόγματος, τὰ δὲ λοιπὰ διατεθῶσι διὰ τοῦ ἐμπορίου ὑπὲρ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων τοῦ συγγραφέως. Πράγματι εἰς τοὺς 687 μαθητὰς τῶν ἐν Αὐστρίᾳ τότε ὑπαρχόντων 12 Ἑλληνοορθοδόξων σχολείων διενεμήθησαν 17,250 ἀντίτυπα τῶν ἔργων τοῦ Δημητρίου Ν. Δαρβάρεως¹. Οἱ δὲ ἐπιζήσαντες ἀδελφοὶ καὶ ὁμογενεῖς τούτου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξηκολούθησαν τὴν ἔκδοσιν ἔργων τοῦ φιλοπρωτάτου καὶ λογιωτάτου ἀνδρός².

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων καθιστῶσιν αὐτόχημα ἱερὸν κειμήλιον τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα αὐτόγραφα σημειώματα τοῦ ἀθανάτου Ρήγα Βελεστινῆ - Φεραίου.

Ὁ Δημήτριος Νικολάου Δάρβαρις καὶ ὁ Βελεστινῆς εἶχον συνδεθῆ στενῶς διὰ φιλίας ἀνεφέλου· συνέβη δὲ τοῦτο πιθανῶς ἐν Μολδοβλαχία, ὅπου ἀμφοτέροι ἔζησαν, ἐκεῖνος μὲν ὡς μαθητῆς τῆς Ἀκαδημίας Βουκουρεστίου³, οὗτος δὲ κυρίως γραμματεὺς Ἑλλήνων ἡγεμόνων⁴ καὶ βραδύτερον ὡς διερμηνεὺς παρὰ τῷ ἐν Βλαχία προξενεῖῳ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας⁵.

Εἰς τὸν Ρήγαν, εὐρισκόμενον ἐν τοῖς Παρισίοις, ὁ ἐν Βιέννῃ Δημήτριος Νικολάου Δάρβαρις ἀπέστειλεν ἐσταχωμένον τὸ ἔργον του περὶ τῆς Ἀληθοῦς ὁδοῦ εἰς τὴν *Εὐδαιμονίαν*· συνωδεύθη δὲ τοῦτο διὰ τῆς ἑξῆς ἐμμέτρου ἐπιγραμματικῆς ἀφιερώσεως⁶, γεγραμμῆς ἐπὶ τοῦ 1^α παραφύλλου τοῦ βιβλίου⁷:

νῶς εἶναι ἔργον τοῦ Δημ. Ν. Δαρβ.) σ. 161 - 2, ἀρ. 1007, σ. 170 - 171, ἀρ. 1069, σ. 174, ἀρ. 1090, σ. 175, ἀρ. 1098, σ. 187, 1174, σ. 188, ἀρ. 1179, σ. 192 - 193, ἀρ. 1201, σ. 205, ἀρ. 1289, σ. 255, ἀρ. 1661, σ. 266, ἀρ. 1745, σ. 280, ἀρ. 1848, σ. 293, ἀρ. 1944, σ. 308, ἀρ. 2052, σ. 348, ἀρ. 2360, σ. 363, ἀρ. 2470, 2471, σ. 406, ἀρ. 2782, σ. 468, ἀρ. 3219, τόμ. Β', σ. 57, ἀρ. 3641, σ. 111, ἀρ. 4048. — Ἀγγελίας σχετιζομένης πρὸς ἐκδόσεις τοῦ Δημ. Ν. Δαρβ. καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐδημοσίευσε πολλάκις ἡ Ἑλληνικὴ «Ἐφημερίς», ἡ ὅποια ἐξεδίδετο ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τῶν Μαρκιδῶν Πουλίου. Ἐν τέλει δὲ τῆς «Ἐγκυκλοπαιδείας ἀπλοελληνικῆς» (πρβλ. ἀνωτέρω, σ. 363, ὑποσ. 4) κεῖται ἐπίσης ἀναγραφή τῶν ἔργων Δημ. Ν. Δαρβ. Μονόφυλλον ἐντυπον ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων ἐπιγράφεται: «Κατάλογος τῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου κυρίου Δημητρίου τοῦ Δαρβάρεως ἐκδοθέντων βιβλίων, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν εὐρίσκονται παρ' ἐμοὶ τῷ ὑπογεγραμμένῳ διὰ πᾶλημα». Ἐν τέλει δὲ τοῦ καταλόγου τούτου ἀναγινώσκωμεν: «Βιέννα τῆ 27 Ἰουνίου 1828. Πέτρος ὁ Δάρβαρις»· πρβλ. Δ. Σ. Γκίνην - Β. Γ. Μέξαν, ἔ. ἀ., τόμ. Α', σ. 282, ἀρ. 1867.

¹ Δημ. Νικ. τοῦ Δαρβάρεως, Ἐγκυκλοπαιδεία Ἑλληνικὴ (πρβλ. ἀν. σ. 363, ὑποσημ. 4) σ. γ' κ. ἐ., Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου, Ἐπανορθώσεις σφαλμάτων παρατηρηθέντων ἐν τῇ Νεολληνικῇ τοῦ Κ. Σάθα μετὰ καὶ τινῶν προσθηκῶν, ἐν Τεργέστη 1872, σ. 40.

² Πρβλ. Δ. Σ. Γκίνην - Β. Γ. Μέξαν, ἀνωτέρω, σ. 366 κ. ἐ., ὑποσ. 7.

³ Πρβλ. ἀνωτέρω, σ. 364.

⁴ Τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, τοῦ Πέτρου Μαυρογένη καὶ τοῦ Μιχαῆλ Σούτσου. Πρβλ. μάλιστα Α. Νικαροῦση, ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, περίοδος Β', τόμ. Α', τεῦχος Γ' (1929), σ. 53 κ. ἐ.

⁵ Βλ. Ε. Legrand, Documents inédits concernant Rhigas Vélestinlis et ses compagnons de martyre tirés des Archives de Vienne en Autriche [= ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, τόμ. Γ' 1889 - 1892]. Ἐν Παρισίοις 1892, σελ. 168 - 169.

⁶ Ὁ Δημήτριος Νικολάου Δάρβαρις, ἦτο δεξιώτατος περὶ τὰ ἀρχαιοπινῆ ἐπιγράμματα.

⁷ Ἄλλα παράφυλλα ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει τοῦ βιβλίου ἔχουσιν ἀποκοπῆ.

Δημήτριος Ρηγίνω τὴν δέλτον ἐτάειρε
πέμψε μικρὸν μεγάλῃς μνημόσυνον βιλίης.

= «Δημήτριος Ῥηγίνω τὴν δέλτον ἐτάειρε
πέμψε μικρὸν μεγάλῃς μνημόσυνον βιλίης.»

Ἡ ποιητικὴ χρῆσις: *Ρηγίνω* = *Ρήγας* δὲν ἀπαντιᾷ, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἀλλὰ
χοῦ¹. Ἡ δὲ ἀποστολὴ τοῦ προμνημονευθέντος βιβλίου ἔγινε πάντως μεταξὺ τοῦ
τέλους Μαΐου² καὶ τῶν ἀρχῶν Αὐγούστου 1796³.

Περαιτέρω, ἐν τῇ ἔξω ὄψι τῆς σελ. 69 τοῦ βιβλίου, ὅπου ἀρχεται ἡ 58 παρά-
γραφος⁴ τῶν πρὸς Δημόνικον Παρααινέσεων τοῦ Ἰσοκράτους ἔγραψεν ὁ *Ρήγας*
(Βελεστινῆς - Φεραῖος τὰ ἐξῆς:

ΛΙΣ ΟΙ ΘΕΛΟΙ ΤΗΝ ΟΥΣΙΝΟΥ, ΤΑΥΤΟ ΠΡΟΚΑΙΝΟΥ ΤΟ ΚΑ-
ΤΑΔΕΚΤΙΚΟΝ ΦΕΡΣΙΜΟΝ ὅλοι μετὰ χαρᾶς τὸ ὑπο-
φίμωσι.
5. 58. Θέλει ἴσαι πολιτικός, ἀν δὲν ἴσαι ὁ Χριστόδωρος
φιλόνομος, μὴτε δυσάρετος, μὴτε ἐναντίος εἰς ἀφ' ἑαυτοῦ
ἔλα, μὴτε ἀν ἀποκρίνεται σκληρὰ εἰς τὸν θυ-
μὸν τῶν συντροφῶν, καὶ ἀν θυμῶνται ἀδίκως ἀλλοθί
καὶ παραλόγως· ἀλλ' ἀν ὑποτάσσεται εἰς αὐ-
τὸς, ὅταν θυμῶνται, καὶ ἀφ' ὃ παύσωσιν ἀ-
πὸ τὸν θυμὸν, τὰς οὐδίζης, μὴτε ἀν ὀμιλῆς
μετὰ σωφίᾳ εἰς τὰ γελοῖα πράγματα, μὴτε
ἀν χροατεύῃ εἰς τὰ ἀξιολόγα· (ἐπειδὴ ἐκεῖνο
ὅτ' ἀν γίνεται εἰς τὸν προποντα καὶ ἰόν εἶναι παν-
τῆ

(κ) Ὅτ' ἂν θέλει εὐ ἀπ' ἀν δέχεται ἢ περιποιῆσαι τὴν
κόλακας ἢ παρασίτας, δὲν θέλει ἀποκτήσῃ ποτὶ
ἢς ὅλην σὺ τὴν ζῶν ἀληθινὰ φίλος.

= «ὁ Χριστόδωλος
ἀφ' ὃ διαβά-
ση τὸ, δὲν
θέλει φιλο-
νικῆ πλέον
ἀσκέπτως.»

¹ Βλ. Φιλίππου Ἰωάννου, Φιλολογικὰ πάρεργα, ἔκδ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1874, σελ. 653-54: τέσσαρα ἐπιγράμματα εἰς «*Ρήγιον τὸν Φεραῖον*» (πρβλ. καὶ σ. 553, 555: *Ρήγιος*, σ. 554, 632, 648, 653: *Ρηγίου*, σ. 544, 555, 653: *Ρήγιον*, σ. 546, 554: *Ρήγιε*, σ. 615, 616, 625: *Ρηγιάδης*, σ. 616, 626, 629: *Ρηγιάδου*, σ. 626, 678: *Ρηγιάδω*· ἐπίσης βλ. Κ. Ἀμάντου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα *Ρήγα Βελεστινῆ*. Ἐν Ἀθήναις 1930, σ. κθ', ὑποσημ. 2).

² Βλ. ἀνωτέρω, σ. 357: χρονολογία 20 Μαΐου 1796.

³ Βλ. *Dušan Panteliis*, Τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ *Ρήγα Φεραῖου* Ἐν Βελιγραδίῳ 1931, σ. 43-44 (βλ. ἔγγραφον, καθ' ὃ ὁ *Ρήγας* εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ τῶν Παρισίων διὰ Βιέννην τελευτῶντος τοῦ Ἰουλίου-ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου 1796). Πρβλ. Κ. Ἀμάντου, ἐν τοῖς «Ἑλληνικοῖς», τόμ. Ε' (1932) σ. 40, καὶ *Nikon A. Bénes (Bees)*, ἐν τῇ «*Νέα Ἐστία*», τόμ. Α' (1941) σ. 392β.

⁴ Τὸ τέλος τῆς παραγράφου 58 ἐν σελ. 70 ἔχει ὡς ἐξῆς: «τοῦ ὀκληρόν· μὴτε ἀν κάμνης τὰς εὐεργεσίας χωρὶς ὄρεξιν, τὸ ὅποιον ἔχουσι πολλοί· ἐπειδὴ κάμνουσι καὶ καλόν, ἀλλὰ δουλεύουσι τοὺς φίλους χωρὶς καρδίαν· μὴτε ἀν ἦσαι φιλοκατήγορος· ἐπειδὴ εἶναι μισητὸν πρᾶγμα· μὴτε ἐλεγκτικός· ἐπειδὴ παροργίζει τοὺς ἀνθρώπους.»

Κλίνω νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ ἐν τῷ ἀνωτέρω σημειώματι ἀναφερόμενος Χριστόδουλος εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν ἐκ Ξηρομέρου τῆς Ἀκαρνανίας καταγόμενον Χριστόδουλον *Εὐσταθίου*, περὶ οὗ ὁ Γεώργιος Ζαβίρας¹ παρέχει τὰς ἑξῆς εἰδήσεις: «Ἐγενήθη τῷ ἔτει 1733 . . . , ἠκροάσατο ἄλλων τινῶν διδασκάλων καθὼς καὶ τοῦ περιφήμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐν τῇ Ἀθωνίτιδι Σχολῇ· ἐγένετο δὲ περίφημος μᾶλλον διὰ τὴν ἀσέβειαν ἢ διὰ τὴν εὐσέβειάν του· ἐχημάτισε διδάσκαλος ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας ἐν ἣ παρῆκε τοῖς παισὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ γραμματικὰ καὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα· μετὰ ταῦτα ἀνῆλθεν εἰς τὴν Λειψίαν τῆς Σαξωνίας ὅπου καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν τῷ ἔτει 1793 Αὐγ. : 15. Ἐγὼ διατρίβων ἐν Λειψία καὶ ἐξελθὼν εἰς διατριβὴν ἐν τῷ ἐκεῖ δάσει λεγόμενον Ρόζεντάλ, μετὰ καὶ ἄλλων ἀξιοτίμων, φίλων, μοὶ ἔδειξαν ἐκεῖ τὸ μνημα αὐτοῦ κείμενον μονώτατον εἰς μίαν πλατεῖαν ἐν ᾧ ἀνέγγων τοιαύτην ἐπιγραφὴν τεθεισαν παρὰ τινων δυστυχῶν μαθητῶν αὐτοῦ: «ἐνταῦθα κεῖτοι ὁ φιλοσοφικῆ σπουδῇ καὶ τῇ τῶν ὄντων θεωρίᾳ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἀφοσιώσας λογιώτατος Χριστόδουλος Εὐσταθίου ὁ ἐξ Ἀκαρνανίας γεννηθεὶς μὲν τῷ ἔτει 1733 θανὼν δὲ τῷ 1793 Αὐγ. 15». Τῷ δὲ Νοεμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους² μετὰ τὸν θάνατόν του

ἐξεδόθη τὸ κατ' αὐτοῦ συνοδικὸν παρὰ Νεοφύτου Κωνσταντινουπόλεως τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τύποις τῷ ἔτει 1800 ἐν Βούδῃ.³ ἐν ᾧ ἀριθμοῦνται αἱ αἰρέσεις αὐτοῦ καὶ αὐτὸς καὶ τὸ βιβλίον αὐτοῦ ἀναθεματίζεται· τούτου τοῦ βιβλιαρίου ἡ ἐπιγραφὴ ἐστὶν αὕτη:

α' Ἀπάντησις Ἀωνύμου πρὸς τοὺς αὐτοῦ ἄφρονας κατηγόρους ἐπονομασθεῖσα περὶ θεοκρατίας, ὅτι ἅπας ὁ λόγος περὶ ταύτην στρέφει· 1793 ἐν Λειψία τῆς Σαξωνίας. Ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ γράφει κατὰ τῶν μοναχῶν, ἱερέων, ἀρχιερέων καὶ ἀσκητῶν· οὐδὲν ἦττον καὶ κατὰ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τέλος πάντων καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

β' ἐξέδοτο βιβλίον περὶ φιλοσόφων, φιλοσοφίας, φυσικῶν μεταφυσικῶν πνευματικῶν καὶ θείων ἀρχῶν ὅσα διαφόροις σοφοῖς ἀνδράσι συντεθέντα, πρὸς Χριστοδούλου τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μεταφρασθέντα ἐν Βιέννῃ 1786.

γ'. Ἀληθὴς πολιτικὴ ἥτις διαιρεῖται εἰς 2 Κεφάλαια χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς διακόσμησιν καὶ σολισμὸν τῶν εὐγενῶν ἀνδρῶν διδάσκουσα οὐ μόνον ἀποφεύγει μόνον τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ μὴν ὡς οἶόν τε καὶ τὴν ἀρετὴν ἀσπάξασθαι· μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Γαλλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλῆν διάλεκτον· Ἐνετίσι 1781 παρὰ Νικολ(άφ) τῷ Γλυκεῖ⁴.

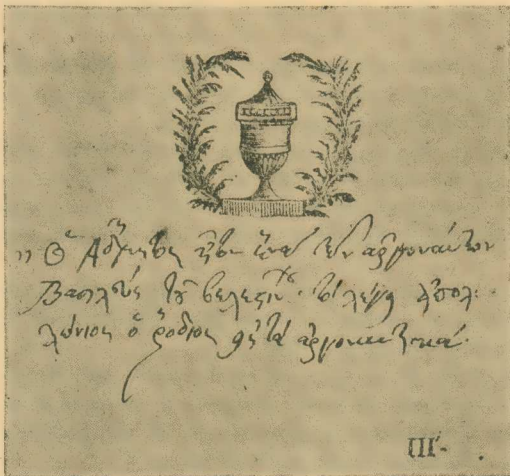
¹ Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον, σ. 552 - 553.

² Ἀπέθανε τῇ 16 καὶ ἐνεταφιάσθη τῇ 19 Αὐγ. 1793, πρβλ. κατωτέρω, σελ. 370, ὑποσ. 3.

³ Συντάκτης-τοῦ ἐν Βούδῃ τυπωθέντος βιβλιαρίου κατὰ «τοῦ ἀσεβοῦς Χριστοδούλου τοῦ Μονοφθάλμου» εἶναι ὁ ἐκ Ραφάνης Δημήτριος Παναγιώτου ὁ Γορδελεᾶς, βλ. *Α. Σ. Γκίνην-Β. Μέξαν*, ἔ. ἀ., τόμ. Α', σελ. 6, ἀριθ. 31, πρβλ. καὶ *Γ. Ζαβίρας*, ἔ. ἀ., σελ. 280 - 281, καὶ τὴν ἀμέσως κατωτέρω ὑποσημείωσιν.

⁴ Νεωτέρα βιβλιογραφία περὶ τοῦ Χριστοδούλου τοῦ Ἀκαρνάνος: *Κ. Ν. Σάθα*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σελ. 494 - 495. *Α. Δημητράκοπούλου*, Διορθώσεις καὶ προσθήκαι εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα, σελ. 86 - 88 (αὐτόθι, σελ. 88, ἐσημείωσεν ὁ συγγραφεὺς: «Ἐρωτήσας τὴν Ἀστυνομίαν τῆς Λειψίας περὶ τοῦ Χριστοδούλου ἔλαβον τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν: Aus den Acten der Leichenschreiberei. Ein lediger Studiosus, angeblich 60 Jahre alt aus Epiro, Christodulos Eustathius ist am 16. August 1793 im hiesigen Lazareth gestorben und am 19 daselbst beerdigt.) *Μ. Ι. Γεδεών*, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀληθεία», τόμ. Η' (1887/8) σ. 289 - 292, τοῦ αὐτοῦ, Κανονικαὶ Διατάξεις. Τόμ. Α'. Ἐν Κων/πόλει 1888, σ. 279 - 299. *É. Legrand - H. Perrot - L. Petit*, ἔ. ἀ., τόμ. Α', σ. 361, ἀρ. 1042, 459 - 460, ἀρ. 1178.

Σχετικῶς πρὸς τὸν ταῦτισμὸν τοῦ Χριστοδούλου, τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῷ περὶ οὗ λόγος σημειώματι τοῦ Ρήγα, πρὸς τὸν Χριστόδουλον τὸν Ἀκαρνᾶνα, θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀντιεῖπῃ, καθ' ὅσον οὗτος μὲν ἀπέθανε τῇ 16 Αὐγ. τοῦ 1793, τὸ δὲ σημείωμα ὁ Ρήγας ἔγραψε πάντως μετὰ τὴν 20 Μαΐου τοῦ 1796¹ καὶ δὴ κατὰ λεκτικὸν τρόπον ἀναφερόμενον εἰς ζῶντα («Ὁ Χριστόδουλος ἀφ' οὗ διαβάσει τοῦτο δὲν θέλει φιλονικηῖ ἀσκέπτως»). Ἐν τούτοις ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ Ρήγας ἐν Μολδοβλαχίᾳ εὗρισκόμενος κ' ἐκεῖ γράφων τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σημείωμα δὲν θὰ εἶχε μάθει τὸν ἐν Λειψία ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ Χριστοδούλου, περὶ οὗ ὁ Πρωτομάρτυς ἄλλωστε δὲν θὰ ἐφρόνει ἀγαθὰ κατὰ πάντα.—Μία κάθετος μελανὴ γραμμὴ ἐν τῇ ἔξω ὄψι τῆς σελ. 199 τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου, ἐχαράχθη ἀσφαλῶς ὑπὸ τοῦ Ρήγα ὡς ἀναγνωστικὸν σημεῖον χωρίου², ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἀξίου. Ἐν σελ. 214 τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ἐν τέλει τοῦ κειμένου «Ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους Ἠθικῶν περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ Ἀνδρογύνου»³, κεῖται καὶ ἄλλο αὐτόγραφον τοῦ Ρήγα σημείωμα:

= « Ὁ Ἀδμητος ἦτον ἕνας τῶν
[ἀεγονάντων !]
Βασιλεὺς τῆς Βελεσίν⁴· τὸ λέγει
[Ἀ'πολ :
λῶνιος δ' ἑ'οδιος (εἰς) τὰ ἀεγο-
[ναυτικά. [Α. 49-50⁴ . . .] »

Ἀναφέρεται τὸ σημείωμα τοῦτο εἰς τὸν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου, σελ. [215], ἀρχόμενον Α' πίνακα «κατ' ἀλφάβητον»⁵, καὶ δὴ εἰς τὸ λῆμμα: «*Α'δμητος. Οὗτος ἐξάθη βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας πολλὰ δυσυχῆς. Ο'ρα Α'λκησις* [σελ. 215-216].»

¹ Περβλ. ἀνωτέρω, σ. 358, 369.

² *Ξενοφῶντος Οἰκονομικός*, παράγραφος 8: «Τούτους λοιπὸν μὲ κάθε δίκαιον ἤθελε τοὺς ὀνομάσει τινὰς μεγαλόφρονας, τοὺς ὁποίους πολλοὶ τοὺς ἀκολουθοῦσι, μὲ τὸ νὰ ἤξεύρωσιν αὐτὰ τὰ ἔργα. Καὶ προπόντως λέγεται αὐτός, ὅτι πηγαίνει μὲ μεγάλην δύναμιν, τοῦ ὁποίου τὴν γνώμην πολλὰ χέρια θέλουν νὰ ὑπηρετῶσι· καὶ μέγας τῷ ὄντι Ἀνὴρ εἶναι αὐτός, ὅστις δύναται νὰ κατορθώσῃ μεγάλα πράγματα περισσότερον μὲ τὴν γνώμην, παρὰ μὲ τὴν δύναμιν.»

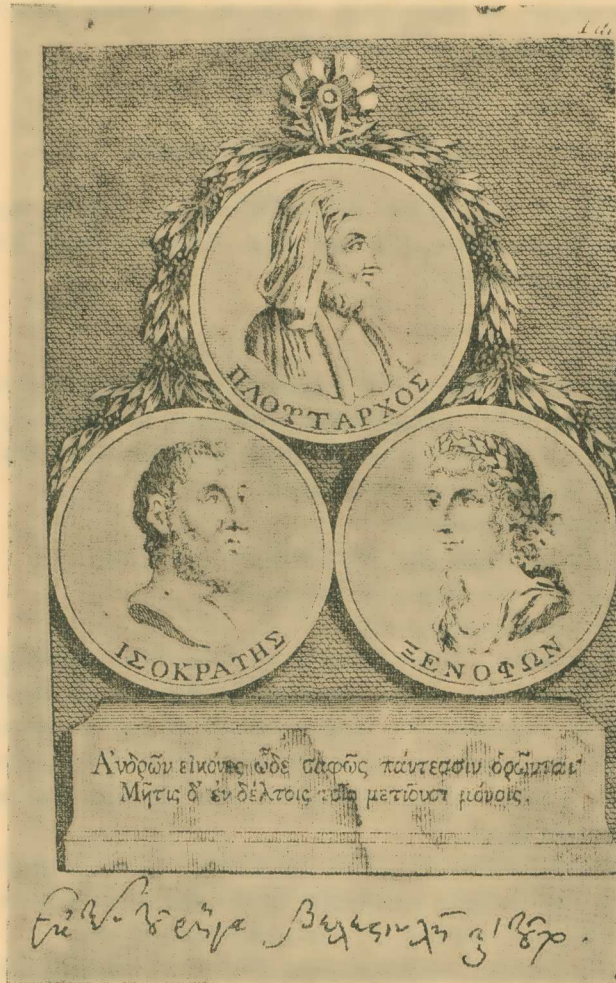
³ Περβλ. ἀνωτέρω, σελ. 363.

⁴ «Οὐδὲ Φεραῖς ΑΔΜΗΤΟΣ ἐυρρήνεσιν ἀνάσσαν | μίμνεν ὑπὸ σκοπιῆν ὄρεος Χαλκωδονίοιο.». Περβλ. καὶ τὰ παλαιὰ σχόλια τῶν στίχων τούτων: «Αἱ Φεραὶ ὀνομάσθησαν ἀπὸ Φέρητος τοῦ Κρητέως, τοῦ Ἀδμήτου πατρὸς . . . Τὸ δὲ Χαλκωδόνιον ὄρος ὑπεράνω Φερῶν.»

⁵ Περβλ. ἀνωτέρω, σελ. 363.

Κάτωθι τοῦ λιθογραφήματος, τὸ ὁποῖον κεῖται ἀπέναντι τῆς προμετωπίδος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου (βλ. ἀνωτέρω, σ. 357) καὶ ἀμέσως κατωτέρω τοῦ λιθογραφήματος τούτου ὑπάρχει τὸ ἐξῆς αὐτόγραφον σημεῖωμα τοῦ πρωτομάρτυρος Φεραίου :

= « Ἐκ' τῶν τῶ ρήγα Βελεσιελῆ καί τ'ετο. »

Παραβλητέα τ' ἀνωτέρω αὐτόγραφα τοῦ Ρήγα πρὸς ἄλλα χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς προέρχονται ἐκ τῆς ἀδραῆς χειρὸς τοῦ Πρωτομάρτυρος εἶναι ταῦτα Α') τὸ Σχολεῖον τῶν νελικάτων ἐρασιῶν, ὅπερ ἀνήκε μέχρι τοῦ 1892 εἰς τὸν ἐν Σμύρῃ Μ. Π. Κοσοονήν¹. Β') τὸ Ἀπάνθισμα Φυσικῆς, ἐναποκείμενον ὑπ' ἀριθ.

¹ Σ. Π. Λάμπρον, Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα Φεραίου. Ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 104 - 106, ὅπου καὶ πανομοιότυπα.

1288 ἐν τῷ τμήματι τῶν χειρογράφων τῆς ἡμετέρας Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης· καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου εἶναι ἔντυπον, τὰ δὲ 114 τελευταῖα φύλλα τούτου εἶναι αὐτόγραφα τοῦ συγγραφέως, τοῦ Ρήγα. Γ') Σημειώματα ἐπὶ παλαιοῦ ἐντύπου, περιέχοντος ἀρχαίους γεωγράφους, ἀνήκοντος δὲ ὡσαύτως εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην· τὰ σημειώματα ταῦτα καὶ κατ' ἐμὴν γνώμην προέρχονται ἀναντιρρόητως ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πρωτομάρτυρος¹.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΑΙ ΘΕΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ. — Ὅγκοι χωματισμῶν διὰ πλείονα πλάτη καταστρώματος ὑπὸ Δημ. *Ἐδστρατιάδου*. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. *Α. Λαμπαδαρίου* *.

Εἰσαγωγικαὶ σκέψεις.

Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ὄγκου τῶν χωματισμῶν (ἢ λιθορριπῶν) τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὰς μελέτας ὁδῶν, σιδηροδρόμων, διωρύγων, προβόλων, λιμενοβραχιόνων κυματοθραυστῶν καὶ λοιπῶν παρομοίων ἔργων βασίζεται εἰς τὰ ἑξῆς στοιχεῖα:

τὴν ἐγκαρσίαν κλίσιν τοῦ ἐδάφους

τὴν κλίσιν τῶν πρανῶν

τὸ ὕψος τῆς διατομῆς κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ ἔργου

τὴν μεταξὺ τῶν διατομῶν ἀπόστασιν

τὸ πλάτος καταστρώματος

Ἐξ αὐτῶν τὰ τέσσαρα πρῶτα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δεδομένα ἐν ἐκάστη θέσει, εἴτε διότι ἀποτελοῦσι φυσικὰ στοιχεῖα, εἴτε διότι, ἐκπηγάζοντα ἐκ τῆς μελέτης τῆς χαράξεως, ὑποτίθεται ὅτι ἔχουσι καθορισθῆ ἐπὶ τὸ προσφορώτερον. Τὸ πλάτος ὅμως τοῦ καταστρώματος ἐπιδέχεται, ὑπὸ τὴν αὐτὴν χάραξιν, ἐλευθεριώτερον καθορισμόν, ἐντὸς ἐννοεῖται περιθωρίου περιοριζομένου ὑπὸ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἔργου.

Ὅντως, ἂν καὶ εἴθισται τὸ πλάτος καταστρώματος νὰ θεωρηθῆ καθωρισμένον τυπικῶς διὰ μίαν ἐκάστην κατηγορίαν ἔργων, δὲν εἶναι ἐν τούτοις πάντοτε οἰκονομικῶς πρόσφορος ὁ τοιοῦτος γενικὸς προκαθορισμὸς του.

Ἐν πρῶτοις τὸ πλάτος καταστρώματος δύναται νὰ ποικίλλῃ ἐλαφρῶς χωρὶς νὰ θίγεται ὁ χαρακτῆρ καὶ ἡ σημασία τοῦ ἔργου (παράδειγμα τὰ διαφορετικὰ πλάτη

¹ Αὐτόθι. Πρβλ. [Χρ. Περραιβόν], Σύντομος βιογραφία τοῦ αἰοδίδμου Ρήγα τοῦ Θεταλοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1860, σελ. 23-24. Ἰωάν. καὶ Ἀλκιβ. Σακκελίανος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 235, ἀριθ. 1288, Φ. Μιχαλόπουλον, Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς. Βιογραφικὸν ἐράνισμα. Ἐν Ἀθήναις 1930, σ. 20-21. Ι. Σταυρόπουλον, Σημείωμα ἐν τῇ ἔφημερίδι «Καθημερινῇ» φ. 18. 11. 1937. Κ. Ἀμάντου, Νέαι μελέται περὶ τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ. [Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΜΗ' τόμου τῆς «Ἀθήνας»]. Ἀθήνησι 1938, σελ. 20-21.

* Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 17 Ἰουνίου 1944.